

predicti differenti a supradictis in voto ponuntur, v.g. si formicatus fuerit, vovo me integrum Religionem, five ante (ut est communior sententia) five post eventum peccati, arque incursum parvam; prout fecit cit. Sanchez n. 7. & 8. citans non paucos alios Autatores.

47. Notanter autem haec tenus dictum, in quois de iure ordinario possint Episcopi dispensare: ut ex cunctis illi causis, in quibus competit Episcopis facultas dispensandi, etiam in votis Papae referatis, ratione necessitatis extraordinariæ, & quando est impedimentum audeundi iurum Pontificem. In illis enim casibus, ut docet Layman cap. 8. n. 16. citans alios, nequeunt Confessarii Ordinum Mendicantium, vel Communicantium in privilegiis corundem dispensare, sed opus est recursus ad Episcopum, quamvis nonnullis, ab Herinex relatione loc. cit. n. 69. predicta limitatio non placat.

48. CONCL. IV. Infusus ex speciali confessione S. Pii V. vive vocis oraculo facta, quin & iterata concessione Eugenii IV. Congregationis S. Benedicti tum Cassiensis, tum Vallisfoliata facta, nec non facultate Iulii II. eidem Congregatione Vallis foliata impetrata (ac reteruntur singulatim a Petro de Murga tom. 2. Difq. Mor. disp. 1. dub. 13. §. 6. num. 121. & seqq. & Ann. Quintinae tract. 9. Singular. 2. 3. & 4.) possunt Confessarii Mendicantium dispensare ad petendum debitum cum iis conjugibus, qui contraxerunt Matrimonium cum Voto simili castitatis antea emisso: item & cum incertis conjugibus, qui contracto Matrimonio cum alterius conjugis confanguineo intra secundum gradum adulterium perpetraverunt; si tamen tales Confessarii sunt viri docti, atque ad hoc a suo Provinciali depunentes. Et hæc quidem deputatione est necessaria iuxta tenorem confessionis, & proxim, prout notat Herinex cit. disp. 4. n. 68. Et Portel in Dubius Regalium, verf. Confessor. num. 23. ubi bene admittit, quod ejusmodi licentia cuiusdam Confessario ad uno Provinciali facta, non exparet amoto Provinciali ab officio; eo quâd illa facultas non datur a Provinciali, sed ad commissionem five deputationem ipsius a Papa, cuius gratia jam facta non expirat morte concessit. Sunt quidem nonnulli Autores, qui præmissum Provincialis deputationem non requiri afferunt, quos refert, & sequitur Antonius a Spiritu S. Carmelita,

In Directorio Regularium, part. 1. tract. 2. disp. 1. sed. 2. §. 3. num. 112. & Diana par. 2. tract. 1. refel. 14. & part. 5. tract. 12. refel. 46. ubi hoc ipsum non improbable cenetur, licet in priori loco oppositam sententiam sequatur. Verum tenor concessionis S. Pii V. quam refert Rodericus tom. 1. q. Regal. quæst. 63. art. 1. & 2. expresse requirit, quod ejusmodi dispensatio a Foro conscientie ad petendum debitum fiat ex commissione Provincialis.

49. CONCL. V. Dispensatio in votis, ut sit valida, requiri causa justa sufficiendi. Ratio est: quia potestis dispensandi in iure Superioris, nempe ipsius Dei. Prelatis Ecclesiæ data est in dispensationem, & non in defensionem: ut dicunt Apostolus 2. Corinth. 13. v. 10. Id autem non est, si possint dispensare absolute ab ilia causa.

50. Porro causa justæ dispensandi in Votis oriuntur ex variis motivis. I. Ex imperfectione auctis, si abique prudente & perfecte deliberatione, in iure, metu, moror, vel tenera aetate &c. Votum factum sit, arg. cap. 2. de Voto: quamvis ob imperfectionem actus, & defectum sufficientis deliberationis quodquoque Votum penitus non obliget. (f) II. Ex materia Voti, si numerus votant, spectata corporis constitutione, natura fragilitate, &c. Votum ipsum majoris ruitus periculum parturum videatur: adeoque spectata omnibus dispensationib[us] ad spiritualem eius utilitatem (que praesuppose hic consideranda est) celsura videatur. III. Ob difficultatem exequendi Votum postea supervenientem, vel ante non præviam: quamvis interdum, si hac gravis & manifesta sit, obligatio Votus per se sine dispensatione cest. (g) IV. Ob necessitatem, vel magnam utilitatem Reipublicæ, aut familiæ: ut si quis longas peregrinationes vovisset, cum præstaret ipsius familiæ, vel Reipublica regende interesse, aut hujusmodi. Unde bene Innocentius III. relatum cap. Magna, de Voto: at: quod in materia dispensationis Votorum haec tria semper consideranda sint, videlicet, quid licet secundum equitatem, quid decent secundum honestatem, & quid expedit secundum utilitatem.

51. Quæres, num predicta etiam locum habeant in Voto in favorem tertii emissi, ut puta in Voto dandi elemosynam certa persona indigent, aut certa Ecclesiæ sit ita ut ejusmodi Votum adhuc possit commutari.

52. Lettiss lib. 2. de juri. & jure, c. 42. nn. 59. & alii: nam militare que pro illis superius allata ratio. Accedit extenso Gregorii XIII. iuxta quam possunt regulares Menicantes commutare Vota etiam jurata, dummodo commutatio non fiat in prejudicium tertii, prout habetur in Compendio Priviliorum, verf. Votum in Capituli Annotazione.

QUESTIO V.

Quomodo prædictæ imperari possit Dispensatio in Votis?

SUMMARIUM.

54. Ponitur ensis conformis materia.
55. Indagetur Confessarius I. An Puella vere Votum emiserit?
56. Indagetur II. An fuerit Votum perpetua Commutatio?
57. III. An fuerit absolutum, vel conditionatum?
58. IV. In qua etate fuerit emissum?
59. V. Indagetur, an quod dispensationem non sit periculum in morte?
60. Norma Supplicationis facienda.
61. Norma Reponens ad Supplicium.
62. Quidnam debeat notare Executore Dispensationis circa a Confessionem Mensuram inungendam?
63. Quidnam observandam circa alia pietatis opera inungenda?
64. Qualiter Indiviso danda ab Executore tali dispensatio?
65. Qualiter dispensatus sit absolvendus?
66. Qualiter prædictæ sit procedendum, ut dispensetur in Voto Religiosi?
67. Ponitur Supplica circa Votum Religiosi.
68. Referuntur ad priorem Supplicium.
69. Qualiter dispensatur cum talibus, si non adsit periculum incontinentiae?
70. Ponamus Casum in Voto Caftitatis; quod quædam puella soluta vovert perpetuum Caftitatem, modo autem suis orbis Parentibus fit in costratu, ubi variis expontur periculis incontinentiae: quare instanter petit dispensari ad effectum nubendi. Quaratur, quomodo prædictæ res sit influenta?
71. Respondeo: Confessarium prudenter & recte agere quodam proxim, si indagetur.
72. Num talis puella vere emiserit Votum, intentio-

intendendo se obligare sub culpa; vel formando firmum elicere propositum quoddam servandi Castitatem, eo ferme modo, quo homines in Confessionali fibi seipsum firmissime proponunt vitare deinceps peccata confessa, non tamen excedentes. Quod si puer dicat, se tantum scilicet propositum, aut falem prudenter dubiter, num fuerit propositum, vel verum Votum, nequitquam obligatur; quantum libertas est in possessione. Quando vero iudicat, se voluntate pro tunc obstringere Voto, ulterius.

55. Indag. II. Quomodo ergo voverit: simurum an hoc Votum fuerit perpetua & integra Castitatis: nam (uti jam dictum Praed. quatuor. 44. & seqq.) in Votis non vobendi, seruanda Virginitas, & ant Castitatis perfecta quidem sed non perpetua, poterant denuo dispensare Confessarii privilegiati, ubi tamen in similibus semper notari prefaci, ne hoc faciant sine causa & alia enim erit invalida dispensatio. Item ne facile dispensent ex integrō, sed subiungant v.g. Confessionem flingis membris bimino faciendum &c. Item adiunt in Votis perpetuis, etiū non perfectis, v.g. in Voto non vobendi &c. opus latere leve Perpetuum, puta, qualibet septimana duo vel tria Pater noster, & Ave Maria. Vide Spores part. 3. Thol. Moral. cap. 3. lett. a. p. 128. Quod si vero talis emiserit Votum integrē & perpetua Castitatis.

56. Indag. III. An hoc Votum fuerit abolutum, vel conditionatum: Etenim in conditionato adhuc posse Confessarii privilegiatis dispensare falem ante adventum conditionis, de quo pariter iam facta est mentio superius n. 46. Quando vero fuit abolutum?

57. Indag. IV. Qua seate emiserit hoc votum: etenim ante annos pubertatis (N.B. Malesci dicuntur impubes, & ultiū annum decimum quartum, femelle vero, usque ad duodecimum compleverunt) emissa Vota, & postmodum in pubertate non de novo ratificata, possunt irritari ab ipsomet Parente vel Tutori Pupilli, & quidem ordinarie sine illa causa gravi, cum voluntas horum in voluntate Patris aut illi Tutoris existat. Vide meum Ius Canonicum lib. 3. Decret. sit. 34. n. 12. & 15. Si autem promisisti, aut de novo ratificasti adeptam tam pubertate.

58. Indag. & attendat V. Num. forman non adgit urgens necessitas dispensandi,

similique periculum in mora, quo casu possit dispensare iuxta dicta antecedentia Ordinarius seu Episcopus supplicantis; alias vero erit scrupulus Romanus ad faciem Penitentiariam, illas litteras vel per tertium, puta, per Generalem Procuratorem Ordinis, aut per aliquem Agentem Romanum, vel immediate per postam ordinariam dirigendam Romanum ad Majorum Penitentiarium cum sequenti supercriptione: *Emissum in Deo & Reuerendissimo D. Cardinali Ma-*

go i Penitentiario. &c. 59. Porro in dicta Epistola veridican quoque specificatam, ob quam Orator seu Oratrix supplicat dispensari, v.g. in holste praedicti causa posset sic formari:

N. *Pudica fulta emissa Votum Castitatis perpetua, sed cum adspicitur, vel futurum est previdetur praeceps incontinens (si illa force causa perendi dispensationem, eadem inferiorum) humiliter supplicare pro dispensatione ad effectum respondebit, quam gratiam suos filios pro pellibili precibus suis demetri.* Dignus autem Eminens Usus referitur ad N. N. in *Dioecesis N. episodi N.* Hic ponatur una cum explicatione Diecensis & oppidi nomen & cognomen illius, ad quem litterae dispensatoriae debent dirigi v.g. ad Confessarii, nullatenus autem exprimatur verum nomen & cognomen ipsius supplicantis, puta, in praesenti causa illius puerella soluta: nam in Penitentiaria similia omittuntur.

60. Ad factam supplicationem solet ordinarii, accommodando ad praesentem causam responderi in forma sequentia:

Si Periculum.

S. *Aetate Penitentiaria tibi Confessario & Lettrice presentium electo, concidit facultas, ijs. Latrini prefatam votum ad effectum nucleantum, Autoritate Apostolica dispensando, communitandi in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alias Penitentia opera per te injungenda, inter que sunt etiam aliquae pietatis, qua quotidie facies tenebas, ut ea adimplens menor sit tempore obligationis, qua, emissa vota, adstringebatur, prout secundum Deum ipsius anima salutis, expedire judicaveris, in teo confessionali, & Sacramentali Confessione tuorum. Intra, quod si viro, cui conjugatur, supervenerit, Castitatem servat, ut prius obligata, & si unquam extra matrimonium formata sit, accep-*

tur a mortuo viro alterius uferit, ab quem nova dispensatio, sciat se contra verum Castitatis facere, & debitum conjugale exigere non posse. Et ita tam mones &c.

62. Circa praesentem Ordinariam formam Dispensacionis Executor per has litteras deputatus notet. I. Sequentem clausulam: *Dispensando commutes in Sacramentalem Confessionem semel quolibet mense, & in alias Penitentia opera proficia injungenda, inter que sunt etiam alia pietatis, qua quotidie facies tenebas tenetur. Ex qua deducitur, tria debere dispensando injungi: 1. Sacramentalem Confessionem quolibet mense, & vel si ob negotia, aut alias graves rationes ad fieri non posset, etiam licetum foret, quod quidam deum nonnulli contradicunt) canonem ad beneſtice, vel trimestrice extendere, praesertim si clausula sic habeat: Singulis mensibus, vel quotieslibet redirebatur. Aut saltem si ad finem hujus specificationis addatur: prout secundum Deum ipsius anima salutis expeditus judicaveris &c.*

63. Ceterum ista Confessio mensura probabilis & tutius iuxta Sanchez, Palao, ac Syrum Placentium &c. debet esse supererogatoria, sicut aliunde v.g. ob Penitentiam medicinalem a Confessori tibi injunctam non debita. II. Debet imponitiam alia opera, puta, medium Rostratum intra octiduum semel recitandum &c. vel respectu divitium opus misericordie qualiter septimana semel &c. vel Lettio spiritualis, aut aliquis mortificatio in cibo vel potu &c. vel oratio pro Defunctis praeternit quoad pauperes, qua apud eoldem loco elemosynae corporalis poterit succedere &c. prout secundum D E U M & anima latulam, Statum, Sexum, & etiam pueritiam expedire videbitur &c. III. Debet præterea adjungi alia opera quotidiana, puta, singulis diebus de manu & de nocte utram Ave Maria &c.

64. Notet Executor hujus Dispensacionis I. Quod præterea Penitentia operat infra in sequentibus. I. Quod hoc operæ pietatis quotidiana injungantur, ut quotidie recordetur obligationis, quam ob votum habebat. II. Quod committat, quod datur ad posse contrahere matrimonium, ad nihil inferior, quoque ipsum matrimonium contrahatur, & si carnaliter peccaret ante talen contractum, contra votum delinqueret: unde nec tenetur implice penitentias impositas, nisi a die

non falsi applicatis prioribus indagationibus de voto simplici Castitatis, taliter Supplicia poterit inflatur:

N. *Primum miles excommunicatus, antea studijs votum fecit inhumanioribus scholis, ut Juvenis annorum NN. quod ingredi vel certam aliquam Religionem affirmando ibi Statim Clericalem: quia tamen de factu suo ob simulacrum carnis, quibus multum agitatur, cum ob mores militares depravatos: se minus expacem judicas ad servitiam talis Religionis, preferimus etiam, quia species illa ad studia ut plurimum evanuerunt, hinc humillime populi-*

cat

tat pro commutatione hujus Voti ad effectum contrahendi matrimonium. Pro qua gratia permanebit peritus ad Deum pro sua sanctitate intercessor.

68. Ad hanc Supplacem Rercriptum Romanum similis erit plenaria formula.

Pro parte Latoris nobis oblate petitio conin-
bat, quod ipse in Iuris annorum Eccl. in-
grisum in certam Religionem simpliciter vo-
rit, afflumendo ibidem statum Clericalem.

Cum autem, sic uendere petitio subiungebat,

tum ob similes carnis, quibus nullum aggra-
tur, tum ob depravatus mores militares se mi-
nus capacem judicet ad seruitiam Religionis, hinc

pro conscientia sua quiete cupit votum huius-
modi ad effectum contrahendi matrimonium,

in alia paucitate & pietatis opera per Sedem

Apostolicae communari. Quare supplacari-
et humiliter, sibi super id de oportuno reme-
dia misericorditer prozideri. Non igitur, qui

Pontificarius D. Papa curam gerimus, & ipsos

modi applicationibus inclinari. Anterioriter A-

pofolica specialiter nobis commissa differentiatione in

committimus quatenus sita esse per diligentem

Oratoris examinationem, ac post monita & consilia

opportuna illi practica inveneris, videntem a

mutatione propriae absolvas hac vice in forma

Ecclesia consuepsa, iunctura ei penitentia fa-
latur, sibique votum predictum ad hoc, ut
matrimonium legitime contrahere possit, in
frequentiam Sacramentalis Confessionis peccata-
torum suorum singulis scilicet mensibus semel,
aut quies tibi videbitur. Et in alia peni-
tentia opera perpetua, voter que sunt etiam
aliqua Religionis, quaquaque facere tenetur
ad eum finem, ut en adimplens minima
tempore possit obligationis, quae huiusmo-
dum votu dispensatio, prout ipsius anima
saluti expedire judicari, dispensando com-
mutes in foro Conscientia & Sacramentalis Con-
fessione tantum. Datum Roma Febr.

69. Quod si non adeo apud dispensandum
verum periculum inconveniens, sed pre-
terea dispensatio ob alias causas v. g. ratio-
ne profecta exatius, que videtur suffi-
ciente Religionis oneribus impar, in eo
casu, ordinarie loquendo, non solerari
dispensatio absolute, & ad effectum rubendi,
sed restrictiva & cum claustra: Dam-
modo calorem vitam auctas, vel: ad effectum re-
manenda facio in vita calore.

Quia claustra stante talis etiam in seculo
remanens nequit vi hujus dispensationis con-
trahere matrimonium.

TRACTATUS VII. DE JUSTITIA ET JURE, CÆTERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

Post explicatas Virtutes Theologicas, atque Religionem, utpote inter Virtutes Morales praestantissimam, ipsa materiarum connexio subministrat Tractatum de Virtutibus Cardinalibus, ac praesertim de Justitia & Jure.

Jure: utpote de qua occurunt Difficultates specialiores, atque ob earum praestantium scitu admodum necessaria; adeo, ut materia de Justitia & Jure, ob sui excellentiam, simul & necessitatem, non soluta in Theologia Morali, verum & speculativa fusius atque ex professo tractari confuevit. Nec immerito: si quidem & Spiritus Sanctus, tantæ Virtutis necessitatibus generi humano inculcatur, per os Sapientis in ipso exordio Libri Sapientiae exclamat, dicens: Diligite Justitiam, qui Judicatis terram. De qua proinde, unica distinctione de ceteris Virtutibus Cardinalibus premisa, praesens Tractatus instituitur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Cardinalibus.

QUESTIO I.

De Prudentia, ejusque partibus.

SUMMARIUM.

1 Ratio ordinis, ac præstantia hujus Tracta-
tus.

2 Virtutes Cardinales, quæ?

Et cur sic disti?

3 Prudentia encyclo.

4 Prudentia, quid?

5 An sit unicus habitat?

6 Partes subiectivas, potentiales, & integrati-
ves Prudentia, Justitia, Eccl. quid?

7 Partes subiectivas Prudentia sunt quinque,
namrum Monastica,

8 Economica, Politica, seu Civilis, Legi-
tima, & Militaris.

9 Partes potentiales Prudentia tres:

Euangelia, Synesis, & Gnomus.

Epicheia, quid?

(a) Ut dictum Tract. 2. Dist. 4. n. 9.
& seq.

10 Partes integrales Prudentia sunt octo;
qua?

Conveniunt Doctores, quatuor esse

Virtutes Cardinales, videlicet Pru-
dentiam, Justitiam, Temperantiam, &

Fortitudinem; de quibus legitur Sapient. c.

8. Subiectam enim & prudentiam docet, &

justitiam, & virtutem, quibus utilius ni-
hil est in vita hominibus. Ubi per sobrietatem

Temperancia, & per virtutem Forti-
tudino designatur. Idcirco utrum haec quatuor

dicuntur Virtutes Cardinales, quia sunt tan-
quam aliarum Virtutum fontes & cardi-
nas:

nes: nam quemadmodum estium in cardine, sic omnis honesta virtus ratiō in illis versatur, atque universa bona operis structura cūdēm innitorit.

3. Inter has autem primas locum sibi vindicat Prudentia: quia secundum essentiam suam sit Virtus Intellectus, ad huc tamen inter Morales merito consummatur, eo quod actionum nostrarum moraliū sit directiva. Quia de causa pluribus passim ea enim consobinetur: Prudentia etenim, five discretio, a S. P. N. Francifco (testa S. Bonaventura cap. 5. legenda) sedis vocata. *Aries & virgo:* ipsa siquidem eft lux agendorum, ars recte vivendi, voluntatis oculis, ceterorum virtutum dux, fons. Et norma, fine qua nulla possit confidere. Nam, ut inquit S. Bernardus serm. 40. *Super Cantica: Tolle directionem (Prudentiam)* Et virtus vistum erit. Unds & in Jure Canonico e. Prudentia. 1. quæst. 6. Et c. Causa, de Officio, Causa, legitur, quod Prudentia, five Discretio mater est omnium virtutum.

4. CONCL. I. Prudentia est recte agendorum ratio: five est virtus, quae secundum honestatem rationem quid agendum, quidve suigendū sit, homini proponit. Ita in re communis: nam inquit S. Basilius Hom. 12. ad populum: *Prudentia est recta eorum, qua agenda vel nos agendo sunt, cognitio.*

5. Quia tamen diversa sunt species agibilis moralis, per Prudentiam in particulari diuidenda; hinc ipsa non est unicus habitus specie indistinctus, sed tantor habitus partiales Prudentie species distincti, sunt quinque virtutes species diversae in voluntate, resipientes diversa agibilia moralia, quae a Prudentia in particulari diuidenda, & dirigenda sunt. Namvis omnes illi habitus partiales constituant unum totalem habitudinem prudenter in viro prudente: unum, inquam, non species, sed genere: prout cum Doctore Subtili 3. diff. 36. quæst. un. s. dealia, notant Scotifiles communiter continent nonnullos alios.

6. Pro intelligentia sequentum est primitendum, quod partes Prudentie (idem est de Justitia, Temperante, & Fortitudine dicendum) alias dicuntur subiective, alias potentiales, alias integræ. Partes subiective sunt species, seu inferiora, in quas ejusmodi virtus subdividitur. Nomina Parvum Potentiarum intelligentur virtutes. Prudentie v. g. affines, ad quam proinde ratione magnæ fuerit cognitionis re-

diciuntur, eisque annexi solent. *Partes integræ*, tandem vocantur ex, que ad perfectum actum prudentie concurrere debent: unde hec non ex eo dicuntur integrantes, quia virtutem ipsam integrant & compo-nant, quemadmodum manus, pes & caput integrant corpus hominis; sed quod ad perfectum actum virtutis omnes concurrant, ut dictum.

7. CONCL. II. Partes subiective, seu species sub Prudentia tanquam sub genere contente, sunt quinque, videlicet Monastica, Economicæ, Politica, Legistativa, & Militaris. Ita D. Thomas 2. 947. & aliis. Karo est: quia Prudentia generativa alia est Monastica (quam & Personalem appellant) etiæ ea, quia quippe ab eius proprie fuit directioni proficit; & alia Gubernativa, quia aliorum proprie directionis. Atqui Guberna-tiva ulterius ante subdividitur in quatuor enumeratas posteriores species: quælibet enim carum propicit directioni aliorum, sed diversimodo: ergo in omnibus sunt quinque.

8. Ceterum Prudentia economica est, quæ totius familiæ honestam institutionem tutet, & gubernat, ejus bonum duxat, attendens. *Prudentia Politica*, seu civilis est, quia quis recte novit administrare Republicam, legumque observantiam procurare: hac enim spectat bonum commune Civitatis, seu Republicæ, sicut economicæ familiæ. *Prudentia legislativa* est, quia quis novit idoneas leges condere: & hac vel maxime necessaria est Legislaturæ. Tandem *Prudentia militaris* est, quia recte administratur milita: & hac requirit in militibus, & amplius belli Dueibus, ut militia recte administrata bonum communem strenue defendatur.

9. CONCL. III. Partes potentiales prudenter tres communiter affingantur cum D. Thoma loc. cit. 9. 51. videlicet Eubulia, Synesis, & Gno-me. *Eubulia* (latine bona consilii) est habitus recte, inclinans ad consultandum, seu ad excogitandum media apta pro confectione finis. *Synesis* (quod latine est, sensare discernere) est habitus disponens ad stendendum rectum iudicium de particularibus operabilibus consultis, idque pax regula communis. *Gno-me* est habitus recte iudicandi ex principiis quibdam alioribus præter ordinarias leges, five contra tenorem verborum legis: prout fit per Epicheiam, quia est benigna legis interpretatione secundum aequum & iustum, qna.

quaque nonnunquam determinantur, seu praticanda judicantur aliqua contra verba legis, etiæ non contra mentem legis, eo quod ejusmodi causam ob speciales circumstantias non ceperatur. Legislator comprehendere voluisse sub lege generaliter lata. (a) Notandum Herinck. diff. 1. de Prudentia. quæst. 1. nro. 15. quod Synesis & Gno-me revera sine ipsam Prudentia, tamque integrant, ut diversi habitus circa diversas conclusiones integrant unam scientiam totalem.

10. CONCL. IV. Partes integrantes, five integræ Prudentie, a S. Thoma loc. cit. quæst. 48. & aliis, octo numerantur. *I. Miseria prætoriorum*: nam hac magna opem afferat ad recte formandas deliberationes de fine, ac mediis ad finem afflumentis; quia ex ea nascitur experientia, optimæ rerum magistra. *II. Intellectus*, id est, cognitionis primorum principiorum practicorum. *III. Docilitas*: quaquis facilitatur ad prompte, acquecendum montis prudentium, quibus recte institetur. *IV. Solerteria*: qua operans disponitur ad faciem, & substatu medium excoagitationem. *V. Ratio*: qua quis promptus efficitur ad inferendum unum ex alio simili, atque applicandum principia generalia ad particulas conclusiones. *VI. Circumfessio*: per hanc quippe habilitatem homo ad recte expendendas omnes circumstantias actions moralis. *VII. Prudentia*: qua recte expendit futura agibilia moralia, veluti jam conexa cum præbentibus. *VIII. Caution*: qua instruit operans, qualiter declinare debeat impedimenta occurrentia, & ne sub specie boni voluntas applicetur malis. *Scindens tamen*, quod prædictæ octo non eodem modo ceperantur partes integrantes Prudentie: nam quinque priores catenus dicuntur tales, in quantum prærequisitum ut conditions previae ad actum, seu executionem Prudentie: sed tres posteriores, quatenus sunt aliqui actus Prudentie, ut nota Sannig. diff. 2. de Prud. quæst. 1. n. 12.

QUESTIO II.

De Vitiis Prudentie oppositis.

SUMMARIUM.

11. *Prudentia que viria opponatur?*

12. *Per defectum contra Prudentiam peccatur?*

Precipitatio, Inconsideratio, Inconstitancia, & Negligentia.

Raiiffensiel Theol. Moral.

13. *Per excessum contra eam peccatur sex modis.*

14. *Prudentia carnis, quæst?*

15. *Afluria, quæst?*

16. *Dolus, &*

17. *Fraude, quæst?*

18. *Sollicitudo temporalium, quæst?*

19. *Non prolinetur moderata sollicitudo temporalium.*

20. *Sollicitudo futurorum, quæst?*

11. CONCL. I. Licet omnem peccatum opponatur Prudentia, eo quod sit contra rectum eius dictamen: magis tamen direcione, ac generativum loquendo opponitur Prudentie hinc per defectum. Imprudentia, illinc per excessum, seu quasi-excessum, Prudentia falsa sive fata. Ita communis: & ratio est: quia Prudentia consistit in medio, non minus, ac alia Virtutes morales; ergo potest contra eam peccari non solum per defectum, sed etiam per excessum, seu quasi-excessum. Unde inquit Apostolus Rom. 12. Non plus sibi, quam copias sapere, sed sapere ad sobrietatem.

12. CONCL. II. Per defectum, five Inprudentiam, peccatur contra virtutem Prudentie quadrupliciter, videlicet Precipitatio, Inconsideratio, Inconstitancia, & Negligentia. Et quidem Precipitatio peccatur contra Prudentiam, dum quis proposuit aliquo sine statim opus aggregatur, non præmissa sufficienti deliberatione de nouis negotiis qualitate, de mediis illud exequendi, deque cavendis impedimentis. Inconsideratio peccatur contra ipsam, dum temere iudicatur, & concluditur de ipso operatione exequendo, non præmissa diligentia rerum ac circumstantiarum inspectione. Inconstitancia vero contra Prudentiam peccat ille, qui rebus jam femei deliberatis, ac recte iudicatis, sine illa, vel certe sine sufficienti causa mutat iudicium suum. Et tandem contra eandem Prudentiam peccatur Negligentia, quæ est omisssio diligenter requiri in actu intellectus ad excitandam & dirigendam voluntatem, ac vires exterinas, ut exequantur illud opus, quod facient esse, iudicatum est.

13. CONCL. III. Per excessum, aut quasi-excessum, seu potius qualiter falsa sive fata species Prudentia, peccatur contra eam sex modis, videlicet Prudentia carnis, Afluria, Dolio, Fraude, Sollicitudine temporalium, & Sollicitudine futurorum. Ita communis.

14. *Prudentia carnis* ea dicitur, qua quis novit excoxitare idonea media ad opera carnis complenda; qualia sunt forniciatio, immunditia, gula, ira, & extera huiusmodi, que recent Apollolos Galat. 5. Et haec Prudentia carnis, qua quis vivit secundum carnem, id est, secundum infinitus, communitates ac motus naturae corrupte, opponitur Prudentia spiritus, qua novit excoxitare idonea media ad opera spiritus seu virtutum perficienda. De qua utraque legitur Rom. c. 8. *Prudentia carnis mors est;* *Prudentia autem spiritus vita & pax:* quoniam sapientia carnis inimica est Deo.

15. *Aflictio* sumitur hic in malam partem, nempe pro noticia pravorum mediorum ad fallendum proximum idonorum, cum affectu in opere exequendi. Et haec continet artem simulandi, & dissimulandi, sive species quedam Prudentia carnis: illi etenim maxime videtur esse potentes secundum carnem, qui modis norunt oculitos, fallendi proximum, & sic obtinendi bona temporalia. Porro *Aflictio* virtus alio nomine dicitur *Cordis duplicitas*, de qua *Ecclesiastis* 2. dicitur: *Vt duplex corde, & labii sclerata, & manibus male facientes,* & peccatori terram ingrediuntur dubius visus.

16. *Dolor* est affectus exterius, seu executio ipsius Aflitionis, & habet praecipue locum in materia Justitiae, puta in contractibus humanis. Et communiter definitur, quod sit machinatio ad circumveniendum, dependentem, seu fallendum proximum adhibita.

17. *Fraus* ferme idem est, quod dolor: differt tam in modo, at Dolio, quod *Fraus* fiat per facta; ut cum mensura est minor iugo, vel cum moneta est adulteria, & huiusmodi. Unde *Fraus* est quid minus commune, quam *Dolor*.

18. *Solicitudin temporalium* est nimia mens occupatio in conquirendis, & conservandis rebus temporalibus, proveniens ex inordinato habendi amore, & amittendi timore. Unde tria in hoc viuo includuntur, nempe nimius affectus ad bona temporalia, timor & anxietas in his conquirendis vel conservandis, similique nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis. Et haec inordinatum temporalium Sollicitudinem, veluti valde perniciosa anima, passim reprehendit Scriptura Sacra, & vel maxime Christus Dominus Marth. 6. dicens: *Ne sollicitis sis anima vestra, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini;* & alibi.

19. Ceterum praeditis verbis prohibetur solum inordinata temporalium Sollicitudo, id est, ea, qua est conjuncta cum nimio affectu temporalium, nimiaque mentis occupatione, & anxietate in his conquirendis, & conservandis. Siquidem moderata sollicitudo proposito temporalium, que fit abique nimio ad eadem affectu, cordigiae anxietate, non solum non est prohibita, sed etiam commendatur, Pro. 6. lib. 1: *Vade ad fornacem, o piger.* Et Prov. 10. *Qui congregat in mense filios sapientis est;* qui autem estate scribit, filios confundens. Huius faciliter illa generalis maledictio toti humano generi illa *Gen. 3. In fidore vestri voceris pane suo.*

20. Tandem *Sollicitudo futurorum* est species quedam Sollicitudinis temporalium; & consistit in nimia animi occupatione circa futura, maxime ut vix necessaria habentur, qua est conjuncta cum cordis anxietate & parva fiducia Divinae Providentiae: ut cum quis plus justo sollicitus est de vixitu, vestitu, aliisque rebus necessariis in futurum annum, messem, vel diem.

QUESTIO III.

De Justitia, & variis ipsam conceruentibus.

SUMMARIUM.

21. De his remissive.

22. Materia praesentis questionis consistit modius examinabatur inferioris dist. seq. quest. 1. & 2.

QUESTIO IV.

De Temperantia, & annexis Virtutibus.

SUMMARIUM.

22. Temperantia, quid? Sumitur etiam large.

23. Eius partes subiectivae sunt tres: Abstinentia.

(b) Tr. 3. Dist. 3. quest. 6.

Sobrietas, & Caftitas; quamvis nonnulli addant Pudicitiam. *Abstinentia* est virtus, que secundum rectam rationem moderatur appetitum, usque ciborum oblectantium. Huic peculiariter adversatur *Gula*, que est inordinatus appetitus, vel ulius ciborum, volupstitus causa: fed de hac jam alibi. (b) *Sobrietas* est virtus, que secundum rectam rationem moderatur inordinatum appetitum, usque potionis, vim inebriandi habentis. Huic adversatur *Ebrietas*, que est excessus in potu inebriandi volupstitus causa factus, donec usque rationis loquitur: de qua pariter jam dictum. (c)

24. *Caftitas* tandem est virtus, que moderatur inordinatum appetitum, usque venereorum; & haec triplex est, nempe Virginalis, Vitudinalis, & Conjugalis; de qua, sicut & de oppositis virtutis, ex professo alihi. (d) *Pudicitia* est moderantia circa oculata

QUEST. IV. De Temperantia, & annexis virtutibus.

25. Partes potentiales Temperantia; quae?

26. Mansuetudo.

27. Clemencia.

28. Studiofias.

29. Humilitas, &

(e) Tr. 3. Dist. 3. quest.

30. Modestia quid, & qua via ei opponatur?

31. Entrapta, quid?

32. Temperantia partes integrantes sunt Verecundia, & Honitas.

illicta, tactusque impudicos, & similes lascivas, aspectuque veneros; & dicunt *Pudicitia*, quatenus pudori, qui in usu illorum intervenire solet, conformis exigit. Quia tamen censetur una eademque virtus circa proxima, & circa principale, hinc Pudicitia commode reducitur ad *Castitatem*. Idem diennum de *Continentia*, qua est virtus refrrens motus concupiscentiae carnalis contra rectam rationem insurgentes: quinimo hac in re est ipsa *Castitas*.

25. CONCL. I. *Temperantia* est Virtus refrrens inordinatos appetitus & concupiscentias corporis, praeferens circa gustum & tactum. Ita communis. Dicitur notanter, *praeferens circa gustum & tactum*: quia Temperantia proprie dicta proxime vertatur in moderandi voluptitatis gustus & tactus, qua solent oriri ex esculentis, poculantis, & veneris. Unde nemo proprio iudicatur intemperans, qui immodecum deliciatur in contemplatione rerum naturalium, in honoribus, in picturis, aut canibus ceteroquin honestis, vel in odoriferis, & huiusmodi; sed talis proprius dictur curiosus, ambitiosus, & vel alio eismodi nomine notatur. Verum hoc intelligendum de temperantia proprie dicta: nam si ea sumatur generaliter & large, sicut *Temperantia* est virtus, que refrrena affectum hominis ab iis, que plenum quomodounque contra praescriptum rationis alllicant.

26. *Mansuetudo* est virtus temperans irrationabilis passiones, juxta menturum rectam rationis. Et dicitur, *juxta mensuram rectam rationis*; nam contra eam potest peccari, tum secundum excellum per peccatum iracundie, tum secundum defectum per iracuvitatem, scilicet non inceplendo, caltagendo, & vindicando malum, ubi & sicut operatur.

27. *Clemencia* magnum cum Mansuerendum gerit affinitatem, nec aliud est, quam lenitas superioris aduersus inferiorem in confundendis peccatis. Hinc per excellum aduersatur *Crudeleitas*; per defectum vero *namus*, seu indifferenta lenitas.

28. *Studiofias* est virtus, inordinatum sciendi cupiditatem temperans; nam omnis homo naturaliter scire desiderat. Eadem secundum excellum opponitur *Curiositas*, qua est superflua cognoscendi, aut discendi curia, quamque prohibitam legimus *Ecclesiastis* c. 3. *Altiora te ne querieris, & fortiora te ne seruitus fueris;* & in pluribus operibus eius (Dei) ne fueris curiosus. Secundum defectum aduersatur eidem *Negligentia*; qua est voluntaria omisitia eorum addiscendorum quorum cognitio ad cuiusque statum vel officium spectat.

29. *Humilitas* est virtus temperans inordinatum appetitum tendendi ad excellit. Sive, ut eam S. Bernardus tradit, de 12. gradibus humilitatis, definit: *Humilitas est virtus, qua homo verisimiliter agitatio suis ipsi velocietate.* Huic secundum excellum contrariatur *Superbia*, quia jam alibi; (e) & secundum defectum nimis *Abstentia sui*.

30. *Modestia* est virtus juxta praescriptum respectus corporis actiones.

rationis: estque alia Modestia, qua fervatur in verbis; alia, qua in factis; & alia, qua in exteriori cultu, sive in decenti apparatu vestium, convivorum, atque suppellecitis, iuxta proprii cuiusque status mensuram observarunt. Modestie leviorum excedunt oppositum Petulansia, & insolentia; secundum defectum vero morum Rauditorum.

31. Tandem *Euphrasio* et virtus in re-creatione honestis, atque ad animi & corporis recollectionem suscepimus, rectum rationis moderamen servans, nam excusus in eisdem, sicut & nimis defectus, in virtute sunt.

32. CONCL. IV. *Partes integrantes Temperantiam* sunt *Verecundia*, & *Honestas*. *Verecundia* quandoque accipitur pro passione, sive importat dolorem, vel timorem, conseruentem ex consideratione alieorum facti invenientis dedecus: sed accepta pro habitu aucti virtuo, *Verecundia* est virtus, a turpibus & in honestis cupiditatis retrahens. *Honestas* vicecum est virtus, inclinans ad decorum in abstinentia in honestarum voluntatum resplendentem.

QUÆSTIO V.

De fortitudine, ejusque partibus & oppositis Virtutis.

S U M M A R I U M .

33. *Ratio ordinis.*

Fortitudo large, quid?

34. *Fortitudo propria, quid?*

Vir fortis, quid?

35. *Fortitudinis partes potestimales, quae?*

36. *Magnanimitas, Confidencia, Patiencia, & Perseverantia, quid?*

37. *Fortitudini oppositus Timiditas, Scrupulosa animi, & Audacia, & Ignavia animi.*

38. *Pofquam de Temperantia, qua turpe refugit, & obtinet ab illis voluntibus, dictum est; restat agendum de fortitudine, que honesta aggreditur, & animi dolorem fortiter sustinet; et praelatim, quod & ipsa occupetur in moderando passionem animi, ne mentem ab honesto avocent, acque illis praelatim, que pertinet ad fugam corporalem malorum. Postea equidem Fortitudine in largiori sentiendi pro honestate animi in bono honesto,*

quibus in cuiuslibet virtutis actione repertitur: verum in hac acceptione etiam non est virtus a ceteris distincta, sed portus conditio ad omnem virtutem requisita. Proprie agitur loquendo de Fortitudine, si

34. CONCL. I. *Fortitudo est virtus, que voluntates inclinat ad labores perferendos, & Julia pericula aggredienda. Ita in re communis. Siquidem haec virtus mediocriter tenet inter Timiditatem & Audaciam, justitia illud Aristoteles 3. Eth. c. 6. dicens: quod ea sit Medicatrix circa metrum & audi- etiam. Nam Fortitudinis virtus consistit in perspicitione justorum laborum, quos fugit Timiditas, & in aggregratione periculorum; ubi Ausiacionis quilibet pericula proruit, sive justa sive honesta, sive non. Unde Vir fortis est, qui honestatis causa nunc quidem cum fiducia pericula aggreditur & tolerat, quando, ubi, & si cuicunque dictat, nunc vero ingenua mala timer, qui sufficit, quae & quando timere, aut tolerare oportet. Et de talibus legitur Hebr. 11. Fortes facti sunt in bello.*

35. CONCL. II. *Partes Fortitudinis potestimales (nam subjectivas non habent, quia haec virtus variatur circa materialia valde speciales, que plures virtutum species constitutae nequit) sunt praelectrum Magnanimitas, Confidencia, sive Securitas, Patiencia, & Perseverantia: que quia sunt multum affines ipsi Fortitudini, iteque partes potestimales ipsius dicuntur.*

36. *Magnanimitas est virtus, ad opera magna & herosca in omni virtutem genere inclinans. Confidencia (quam aliis Securitatem appellant) est quietatio voluntatis ora ex fiducia, qua quis rationabiliter confidit se malum imminentem superaturum. Patiencia est virtus, quae in adversis rebus animi moxorem temperat, ac malam praefensionem aquaminister tolerat. Et tandem Perseverantia est virtus, confitens in eo, quod quis in bene ceperit pugnat, eaque inique ad finem coniunctus: iuxta quod Matth. cap. 10. Salvator ait: Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*

37. CONCL. III. *Fortitudini, quae hinc timorem, imminentiam fiduciam sive audaciam moderatur, per excellum & defectum utriusque opponuntur vani vita. In primis enim per excellum timoris, opponuntur ipsi Timiditas, qua sit, ut mala imminentia nimis formidetur, & non aggrediantur, etiam dum recta ratio dictat aggressiones. Per defectum vero timoris oppositorum. Per defectum vero timoris oppo-*

Quæst. VI. Quæ requirentur ad Martyrium.

ut eidem *Stuporatio animi*, qua quis obanimi stuporem nulla mala seu pericula formidat, etiam quando eadem formidare, & cavere secundum rectam rationem debet.

38. Deinde per excellum fiducia, opponitum Fortitudini *Audacia*, seu temeritas in aggredientis periculis, quando, quomodo, vel ubi non oportet. Per defectum vero fiducie, opponitum Fortitudini aliud vitium, & dicitur *Ignavia animi*, nihil audientis, ubi, quando, & quomodo aggredi, vel sustine re oportet.

Q U Æ S T I O N E VI.

Quæ requirentur ad Martyrium.

S U M M A R I U M .

39. *Martyrium excellentissimum aliud Fortitudinis.*

40. *Martyrium, quid?*

41. *Ad illud in adultis quae requirentur?*

42. *Quid sufficiat in parvulis?*

43. *Haretici proper sciam suam occisi, non sunt Martyres.*

44. *Ad Martyrium in adultis requiratur ejus acceptatio.*

45. *Quid, si dormiens occidatur in odio fratris?*

46. *Milites pugnantes contra infideles, an sint Martyres?*

47. *Quid, si pugnant intentione defendendi fratrem?*

48. *Exercitum valde meritorium.*

Sententia notabilis circa hoc.

(f) *Vide dicta in filio Iuli. 55. & 57.*

49. *Morientes pro defensione cuiuslibet virtutis supernaturalis, sunt vere Martyres.*

50. *Exempla huius.*

51. *Quid, si Tyrannus alios protexet frateres?*

52. *Ad Martyrium requiratur, ut mori interficiatur; quomodo?*

53. *Missa in carcere, vel exilium, propter fratrem, an, & quando sint Martyres?*

54. *Martyres desiderio, an sint proprio Martyres?*

55. *Pulchra sententia circa Martyrium sint sa- ginae.*

Quæ explicantur.

56. *Morientes in pia causa u. g. servio possi- feriorum, an sint Martyres?*

57. *Senis fiduciam antiquius circa hoc.*

58. *Ad Martyrium requiratur vel status gra- tiae, vel dignitatis ad eam.*

59. *Eiusmodi debita dispositio, quæ?*

Rerumque Theol. Moral.

60. *Injarum facit Martyrii, qui erat pro Mar- tyre.*

39. *Fortitudini virtus vel maxime eluce- fit occurrentibus malis seu periculis responsum, siue maximi, ut puta que mortem inferunt. Unde colligunt Doctores, Martyrum esse excellentissimum fortitudinis actum; Nam Martyres proper testimonium Christi, servandumque boicum veritatis Fidei, ipsam vitam profundere non perhorre- scunt. Martyrem enim gracie, latine resiliunt; unde Martyris Christi dicuntur quafi testes ipsius, sive veritatis, que per Christum nobis immotescit. Agendo igitur de Martyrio, sic*

40. CONCL. I. *Martyrium est tolerancia voluntaria mortis ex odio vera Fidei, vel alterius Virtutis Christianæ infidae. Patebit hoc amplius ex declaratione conditionum ad Martyrium requiriturum: unde fit*

41. CONCL. II. *Ad verum Martyrium, tanquam excellentissimum actum virtutis Fortitudinis, requiruntur in adultis ex parte intellectus vera Fides; ac deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi, vel pro defensione alterius Virtutis supernaturalis. Ita communis.*

42. *Dicitur I. Requiruntur in Adultis. Nam in parvulis, qui nullum actum proprium elicere possunt, datur Martyrium absque actu propria voluntatis: quando occiduntur odio Fidei: ut patet in SS. Innocentibus, qui ab Herode Rege propter Christum occisi, rite ab Ecclesia coluntur tanquam Martyres. Ratio est: quia licet nullum possint elicere actum, quo acceptent Martyrium propter Fidei, adhuc tamen in ipsa propter fidem per- dunt animam suam: ergo tam rursum in celis inventem, juxta generalem promissionem Christi, Matth. 10. Qui perdidieris animam suam propter me, inveneris eam. Quintino ex speciali privilegio Christi, occiso propter causam Fidei est parvulus instar baptis- tis: unde salvantur, etiam in utero materno occidentur propter Christum, ut ipso pro- prio languore baptizati.*

43. *Dicitur II. Requiruntur ad Martyrium ex parte intellectus vera fides: quia ut dicitur Hebr. cap. 11. Siue fide impossibilis est placere Deo. Unde Haretici, si occiduntur proprie sciam suam hereticam, quam proficiunt, Martyres non sunt: nam, ut S. Augustinus in Psalm. 24. ait, Martyrem non pessum, sed causam facit: pessum enim communis est latroni & Marti- tri, heretico & Catholico, sed causa disper- sionis.*

44. Dicitur III. Deinde ex parte voluntatis

pia voluntas tolerandi mortem pro fide Christi. Siquidem ad Martyrium in adulis omnino requiritur, ut mors voluntarie acceptetur propter Fidem veritatem tuendam: nam sicut ad Baptismum fluminis, ita & ad Martyrium, seu Baptismum sanguinis, requiritur confensus, sive pravia acceptatio illius.

45. Hinc si quis adulterus in odium Fidei Christianae dormiens occidatur, cum antea de morte propter Fidem inferenda nihil omnino cogitaret, necne eam nullatenus acceptaverit, non ei proprius confensus. Martyr, prout nat Lcflis lib. 3. de sub. & Jure. t. 1. n. 25. & Layman lib. 3. fest. n. 4. citans Sua- rezum. Secus forte, si quis ob Fidem in vincula conjectus, statuerit secum, mortuus, quam Fidem negare: nam si talis potest in outore Fidei dormienti interficiatur, verus Martyr erit; cum in simili etiam illi Baptismi Sacramentum suscipiat in somnis, qui ilud antea desideraverat.

46. Quares, in milites, qui in bello profectio vera Fidei contra Infideles sucepto pugnantes occiduntur, sine Martyre. Relp. I. Certum est, ei ejusmodi milites intentione suam non referant ad causam Fidei, vel aliquid motivum supernaturale, sed ad aliud finem, ut puta honorem, pecuniam, vel bonum duxant humaanum Reipublica, os succumbendo in tali bello neutriquam esset Martyres: cum non moriantur propter Christum, aut in testimonio aliorum virtutis supernaturales a Deo revelatae, sed ob finem mere humanum.

47. Relp. II. Supposita pia intentione defendenda, veram Fidem contra hostes ejusdem, ipsoque statu gracie, milites in tali bello pugnantes exercet actum valde meritorum: si tamen pugnando occidantur, proprie Martyres non sunt. Ratio posterioris partis est: quia milites actu pugnantes, non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinunt: quoniam hanc hostibus inferent, nisi ab ipsis vincentur. Infuper ipsi non praeferunt manu factum Christi, cuius Passio est exemplar veri Martyrii, quique, ex quo patitur, non communabatur. I. Ferri 2. Lettus loc. cit. n. 36. Layman, & alli. Accedit praxis, ac sensus Ecclesie, que decedentes actuali pugna nonquam confundit idem dicendum de plurimis aliis.

48. Prior pars ex eo patet: quia milites illi, ceteroquin in statu gracie conatu, & ex tal optima intentione pugnantes, publicum Deo, veraque Fidei testimonium perhibent, hujusque augnacum

atque propagationem totis viribus promovere satagent, atque pro ejusdem defensione mortem iamta indirecte acceptante, dum periculo ipsum manifeste fale expondere non perhorrelent. Huc faciente verba illa Gregorii Papa IV. exhortatoria ad milites pro Christianorum defensione pugnantes, & consolatoria morientium in hac pessima intentione, que referuntur e. Omni timore 23. q. 8. ibi: *Omni timore, ac terrene deplo-
re contraria inimicis sancta Fides, & adversarios
omnium Religionis agra viriliter stude-*. Novis enim Omnipotens, si quibus volunt
moriatur, quod pro veritate Fides, & salua-
tione patrie, ac defensione Christianorum mor-
tum est, & id ab eo proximum casile con-
queritur. Idipsum S. Joannes a Capistrano,
fuis Crucifigis contra Turcas, infen-
fimos Christiani Nomis hostes, prope Bel-
gradum fortiter pugnantes, affectuose pro-
ponebat, illis (apud Vindobonam ad Ann.
1456.) verbis: *O quam felices, qui in hoc pa-
gina Christi moriuntur! quia sanus ab Angelis
cum sanctis Martyribus, qui pro Fide mortui
sunt, coronabuntur.* (1)

49. Dicitur IV. *Vel pro defensione aliquis
vera Virtus supernaturalis: nam non solum,* qui propter Confessionem Fidei, sed etiam, qui pro defensione altiarum Virtutum supernaturalium moriuntur, Martyrii palmarum consequuntur. Generaliter esim lo-
quendo omnia Virtutum opera, quatenus referuntur in Deum, summa quadam Fidei protestations: quia dum quis potius vult mori, quam Deum peccato quicquam offendere, ipso facto perficitur, Deum esse Sumnum Bonum, ac omnibus aliis bonis creatis praefendunt: quod est articulus Fidei Christianae.

50. Inferunt proinde, quod omnium Vir-
tutum supernaturalium opera possint esse
causa Martyrii. Sic enim S. Joannes Baptista est Martyr, quia in odium Virtutis ac Veritatis, quam libere ac impavidè predi-
cabant, fuit occisus. Similiter multe Sancte Virgines sunt Martyres, eo quod fuerint mortuæ pro defensione Virginitatis. Sic enim S. Thomas Episcopus Cantuaricus fuit Martyr, quia pro Catholica Ecclesia, ejusque Inimicitate defendenda mortuus est; idem dicendum de plurimis aliis.

51. Et notandum, quia si quis ob prædi-
ctas causas occidatur, vere sit Martyr, licet Tyrannus alios falsos prætextus fingat. Nam & Judei sub prætextu violare Legis Mo-
saicæ, & quod se Regem fecisset, Christum

Dominum veluti malefactorum occiderunt, qui tamen Martyr fuit: immo Dux, & Princeps Martyrum. Similiter in primitiva Ecclesia non raro occidebantur Martyres, vere quidem in odium Fidei, sed sub pre-textu perveronis Reipublicæ: quibus simili poltmodum plurimis aliis SS. Martyribus fallo impositi fuerunt.

52. CONCL III. Ad Martyrium infun-
per requiriunt, quod mors inferatur, ita ut vel mors re ipsa sequatur (& hoc est per-
fectissimum, & complectum genus Martyrii) vel sicut postea fuit causa sufficiens, ex qua naturaliter ipsa mors consequeretur, nisi divinitus impeditur. Ita communis, & sequitur Herinx. disq. 8. de Baptismo q. 1. Sic enim S. Joannes Evangelista ab Ecclesia celebratur inter Martyres, ex quod missus fuerit in ferventis olei dolium & eadem ratione tres Pueri in fornacem Babylonicam misiti, Martyres confundit, quia pro cultu unius veri Dei lethalem cruciatum est postea divinitus impeditum) formicas ardentes subire non exhorturunt.

53. Inferunt proinde I. Quod proprio & perficie Martyres non sint, qui in vincula conjecti, vel in exilium acti, aut omnibus bonis suis ipsolati, multa pro Fide Christi patiuntur, nisi forte secundum quod ex his more sequitur: proutnotat D. Thomas 2. 2. q. 125. art. 2. Nam talis de si non fuit illativa mortis: quinimo conseruunt homines omnia hujusmodi subire, & gravissimos etiam corporis dolores sustinere, ut vitam conservent. Quod si vero ex præmissis ipsa mors sequatur, Martyrium perficitur: ut patet exemplo SS. Martyrum & Pontificum Marcelli, Joannis, Silverii, Martini, Pontiani, quos in carcere, vel exilium missos, atque ibi armentis confectos, Ecclesia pro Martyribus veneratur.

54. Inferunt II. Quod Martyres solo desiderio non sibi propriæ Martyris: non obstante, quod amorissimo ejusmodi desiderio maximum in coelis cum lumen mortuorum consequantur: ac, etiam si affectus Martyrii ad effectum non deducatur, nihilominus ipsa sola eorum voluntas *Dei Iudice corone-*tur, & *Namquid Cain de posuit, dicit. 1.* Quia videlicet re ipsa non sufficiunt mortem propter Confessionem vera Fidei, neque cau-
sum proximan illius.

55. Nec obstat id, quod de S. Martino Turonensi Episcopo, comit Ecclesia: *Ofan-*
disca anima, quam est gladius persecutoris non absit, *palmarum tamen Martyrii non am-*

fit. Quo faciunt plures aliae SS. Patrum sen-
tentiae: ut illa S. Hieronymi, in Epitaphio
Paulæ, circa finem: *Nos solum effigie san-
guinis in Confessione reputatus, sed deo & que-
que mensis feruimus immaculatae, quotidiana-
e Martirium. Accedit D. Augustinus Serm.
250. de Tempore, ibi: *Christianis quotidiana
Martyria deo non possunt. Sicut enim Caſtas
& verinas, & iustias, Christus est: si
& ille, qui sis infidular, persecutor est. Qui
in alio defendere, & in se custodire voler-
e, Martyr erit.* Item S. Bernardus Seneca,
brevior. *Peregrin in ubertate, largitatem pa-
uperum, Caſtas in juventute, Martyrium
est sine fangum.* Et concordant plures fi-
miles SS. Patrum sententiae. Relponde-
tur enim, hujusmodi authoritates loqui de
Martyrio, non proprie, sed per quandam
similitudinem; ut explicat D. Thomas 2. 2.
q. 125. art. 4. ad 1. Unde idem D. Augu-
stinus lib. de fandis virginitate, præferit
Martyrium perpetue Virginitatem. Martyriu-
m enim inter omnes actus virtutibus maxime
mostrat perfectionem Charitatis, juxta Il-
lud Salvatoris, Joan. 15. Majorum haec dilec-
tiones nemo habet, quam ut animam suam
ponas quia pro amici sua.*

56. Inferunt III. Quod morientes in cau-
pia, v. g. vita profligantes ob amorem
Dei in servito peltierorum, proprie non
sunt Martyres, eo quod mors eisdem non in-
feratur otio Fidei Christianæ, vel alie-
nus Virtus supernaturalis. Martyrium eum
est testimoniun externum, quod Christo,
vel eius doctrina præstebat per hoc, quod
quis mortem pro ea voluntarie subeat; quod
non fit, nisi adit, qui mortem inferat, ut
Charitatis vel eius doctrinam nobis auferat.
In quo sensu loquuntur illi vulgari, Marty-
rii patientiam commendans veritatem:
*Aito diligenter, Panno grata fuit: per acci-
dendum denotans crudelitatem Tyrannorum
mortem inferentium, per passionem vero
patientiam SS. Martyrum.*

57. Fatendum tamen, quod olim eos
quicunq; pellit secessima graffarentur Alexandria, morbo laborantibus ministrantes liberatissime
mortem optare, velut Martyres religiosi fidei
lumen fides venerari confuerit sicut legitur in Ma-
tyrologio Romano, ad diem 28. Februario.
Quod quidem factum fuit propter excellen-
tiā operis adeo heroicē, atque eximā
Charitatis, Christo in suis membris (Fidei-
bus numeris), exhibere. Quamvis si-
mili notanter ibidem addatur ly *velut Mar-*
tyress ad insinuandum, quod propte-
re 5 le-

loquendo, & in toto rigore, tales non sunt
Martyres.

58. CONCL. IV. Ut Martyrium cuiolanum
proficit a salutem, requiriunt insuper hanc
gratiam, vel falem legiuita dispositio ad gra-
tiam, iuxta illud Apostoli 1. Corin. 13. Et
radidens corpus meum, itant ardorem, Chari-
tatem autem non habuero, nihil mihi praecepit.
Quibus verbis excludunt illi, qui nec Cha-
ritatem habent, nec ad eam sibi dispositi;
ut sunt Schismati, Hæretici, aut alii peccatis
mortis affecti inherentes; prout inter ali-
os obseruat Herinex diff. 8. de Baptismo. q.
8. n. 24.

59. Porro dispositio debita ad Martyrium

in peccatoribus, non solum est contrito per-
fecta, sed etiam atrito, ut inuitu D. Thom-
as pars. 3. quest. 78. art. 1. dicens: *Passio pro
Christo saepe obtinet via Baptismi; ad hu-
ius enim fructum consequendum sufficit in
peccatoribus atrito.* Concordat Scotus 4. d.
14. q. 1. § ex his, ac sequuntur Leffius, Ma-
strius, Herinex, &c.

60. Arque de hujusmodi Martyribus veri-
ficauit illud D. Augustini, Sem. 17. de veritis
Apostoli, & refutac. Cuius Marthia, §. tertio
loco, de Celeb. Missar. Miseraria facta Martirio,
qui orat pro Martire. Quod intellige, dum
modo de ejusmodi Martirio proper Christum
perpetuo legitime confiteretur.

DISTINCTIO I.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim.

QUESTIO I.

Quid sit Justitia, & quae Virtutes
eadem annexae?

SUMMARIUM.

- 1. *Injustitia varie acceptio[n]es.*
- 2. *Eius acceptio magis propria.*
- 3. *Injustitia proprijs sumptu, quid?*
- 4. *Reddit alteri juri & quale?*
- 5. *Debitum legale, & Debitum morale,*
quid?
- 6. *Virtutes Justitiae annexæ, que?*
(a) Tr. 1. Diff. 1. per totum.
- 7. *Pietas varie acceptio[n]es.*
- 8. *Observantia, quid?*
- 9. *Injustitia propria dicta, an debet inter patrem
& filium, domonum, & servum?*
- 10. *Gratitudo quid?*
Eius officia quinque.
- 11. *Veritas, quid?*
Mendacium triplex, *locusum, officiosum,*
& perniciens.
- 12. *Amititia, & Affabilitas, quid?*
Et quomodo differant?
- 13. *Adulatio, & Morositas, quid?*

14. *Justitiae nomen varie sumitur: &*
in primis *Justitia communis*, ac
secundum rationem suam generalissimam a-
litud non est, quam *restituto voluntatis pro-*
pter se servata, ut post D. Anselmum, de
veritate, c. 13. loquitur Scotus 4. diff. 46. q.

Et hoc modo Justitia in se continet Virtutes
omnes, atque in S. Scriptura non raro sic
accepimus; ut Matth. 5. Beatis, qui ejusvires
& similitudines justitiam. Et alibi. Deinde sumi-
tur Justitia pro ipsam retribuenda actus; in
quo sensu bona opera exercentes, dicuntur
operari justitiam, iuxta illud ad Hebr. 11.
Sancti per fidem vicerunt regna, operari sunt
justitiam. Sed de Justitia taliter accepta hic
non est sermo.

2. Utterius igitur, & magis ad proposi-
tum, Justitia sumitur pro habitu, seu
virtute inclinante voluntatem ad reddendum
alteri debitum suum, qualcumque illud sit:
juxta quod loquitur Apostolus ad Rom. 14.
Reddit ergo omnibus debita; eni[m] tributum, tri-
butum; cui rectig[er]it, rectig[er]it cui sumptu, ita
meritis honorum, honorum. Unde Justitia sic
accepta, comprehendit sub le omnes eas virtutes,
que recipiunt alterum in ordine ad
reddendum ipsi quoddam debitum; conus-
modi Virtutes recensuantur num. 6. & seqq.
Ultimo tandem Justitia sumitur stricte &
proprie; quomodo recipere debitum legale,
et suis propriis dictis, reddendum alteri.
Et in hac ultima acceptio[n]e loquendo de Ju-
stitia, fit

3. CONCL. I. *Justitia stricte & proprie*
*sumpia bene definita cum Ulpiano 1. Justi-
tia, si de Justitia & Jure, taliter: Justitia*
est confians, & perpetua voluntas, jus suum
unicum tribuum. Quae definitio comuni-
ter est recepta, & sensum facit: Justitia est
virtus, inclinans, & armans voluntatem ad

pec.

QUESTIO I. Quid sit Justitia, & quae virtutes &c.

233

perpetuo tribuendum jus suum unicuique.
Dicitur, *confians & perpetua voluntas*: qua
particula stat loco generis. Commune est e-
nim omni virtuti, quod sit confians & perpe-
tua voluntas; id est, firmus habitus voluntatis,
inclinans ipsam non ad unum duxat
dies, vel annum, sed quantum est ex natura
rati, voluntatis, & per se circa proprium ob-
iectum recte operandi.

4. Additur, *ut suum unicum tribuum;*
sive, ut alii legunt, *jus suum cunctum tribuum;*
sive, quae particula stat loco differentia, per
quam Justitia differat a ceteris Virtutibus tan-
quam pro proprium objectum, quod est jus
suum cunctum tribuum. Dum autem dicitur,
ius suum, id intelligendum est de jure pro-
prietate, seu debito legali; non autem de
jure largo sumpto, ac debito moraliter tantum.
Et per hoc differit Justitia propriæ dictæ, &
hic definita, ab Observantia, Pietate, &
aliis hujusmodi Virtutibus, que licet debitorum
replicant, non tamen redditum ipsi debitorum
aliquid legale, seu juri proprio dictum, sed
moraliter solum; ac proinde non solum, sed
moraliter solum; ac debito proinde non solum
de jure largo sumpto, ac debito moraliter tantum.
Et per hoc differit Justitia propriæ dictæ, &
hic definita, ab Observantia, Pietate, &
aliis hujusmodi Virtutibus, que licet debitorum
replicant, non tamen redditum erga proximum, cenfentur
Virtutes Justitiae annexæ, ac veluti partes
illis potentiales, ut sint enumeratae. Et
quidem de Religione jam dictum est suo lo-
co. (3)

5. *Pietas quandoque sumitur pro studio*
internæ devotionis, & sinceri affectus erga
Deum, & proximum: in quo sensu 1. Tom.
4. dicitur: *Exerce teipsum ad piætatem.* Et infra:
Pietas ad omnia utilis est, & promissione
habens vita, quæcumque est, & futura; & alibi.
Quandoque Pietas accepimus pro Miseri-
cordia, seu benigno affectu erga alios, pre-
fertur filios nostra ope indigentes: qua ratione
Pietas passim in S. Scriptura Deo attribuitur,
ut Ecclesiastis 2. *Quoniam p[ro]s*
& misericordia eius Deus, & alibi. In proposito
tamen pietas sumitur pro speciali virtute,
qua debitus cultum exhibemus parentibus,
quam vita & educationis nostra pot-
Deum auctoribus.

6. *Observantia est virtus, qua debitus cul-*
tum deferit Superioribus, tanquam gubernationis
auctores nostra auctoribus. Sicut enim pietas
colit parents, eo quod fin nobis pot Deum
auctores vita, atque educationis nostra;
ita Observantia colit cultum Superioribus,
qua funt auctores nostra gubernationis. Ad
hanc reduxit *Obedientia*, que, quatenus
est specialis virtus, ideo aliquid facit, quia
præceptum est. Et prædictæ tres virtutes, nem-
pe Religio, Pietas, & Observantia recipiunt
debitum aequaliter ad alterum, ut non
posse eidem satisfaci ad qualitatem: unde
versificuli illi,

Dignas Calibibus Genitoribus, atque Magistris
Pro merito grates reddere nemo potest.
9. Sec.

9. Sed occasione dictorum, Quares in-
dentaliter, an inter patrem & filium,
dominum & servum (id est, mancipium)
potest intercedere Justitia proprie dicta?
Resp. negative, loquendo de ipsis spe-
catis quoad iura & debita, que sunt inter
eos qua tales. Ita Aristoteles, s. Ethic, c. 6.
Scotus cit. disp. 16. q. 1. & alii. Ratio est:
quia ad Justitiam proprietatem requiritur
jurum alteritas, id est, iurum Distribu-
tio: atque haec non habetur inter patrem &
filium, inter dominum & servum quia ta-
les; cum filius & servus non sint sui iuri
respectu patris, ac domini: ergo. Adiu-
tamen: loquendo de ipsis specatis quoad iura
& debita, que sunt inter eos qua tales. Quod
enim filius ut filius debet patri, debet ei
lege Pietatis, non Justitiae. Si vero ipsi
spectentur, ut sunt distincti homines, at-
que in multis rebus sui iuri, ac diversa na-
ra habentes, si inter eos potest esse Justi-
tia, & injuria: ut si filius sit emancipatus,
vel habeat bona cafreana, aut quae ca-
strensis, & haec ipsi a patre contra eas au-
ferantur: item si dominus servum occidat,
vel mutaret; nam in vita, membrisque
conferandis, servus non subest dominino,
sed est sui iuri.

10. Quantum attinet ad Virtutes pos-
terioris generis, itidem Justitia annexas,
Gratitudo est virtus, quia si, qui de nobis
bene meriti sunt, non solum gratias agi-
mus, sed etiam cum possimus, referimus.
Eius officia sunt quinque, videlicet benefi-
ciū acceptū estimatio, eis benigna ace-
pīo, gratiarum actio, grata commemo-
ratio, & tandem repenso.

11. Veritas, five Veracitas est virtus,
qua non proximis tales dēs & factis exhibe-
mus, quales re ipsa sumus. Hunc oppo-
nitur Mendacium: & etsq; locutio contra
menem, cum scilicet aliud loquimur ex-
teriori, aliud interiori sentimus. Et di-
viditur communiter ratione finis, & effectus
in joculum, officiosum, & perniciosum.
Mendacium propositum est, quod fit causa vol-
uptatis abique alterius nocturno. Offi-
cium, quod fit causa utilitatis, similius
nemini nocet: & horum utrumque est pec-
catum ex genere veniale. Perniciuum est,
quo aliqui iniuste nocent, five alteri profi-
cti, five non. Et hoc genere suo est pec-
catum mortale, atque gravissime peccatum in
Scriptura perstringitur; quamvis peracc-
tens, atque ob levitatem materie, seu
documenti illati, possit esse veniale.

12. Amicitia est virtus, qua aliqui ma-
tuam apertamque inter se benevolentiam
gerunt, legue invicem bonis affecti voluntate
honestatis gratia, & non solum iucunditatis
est. Affabilitas est virtus, que procurat,
ut conversatio nostra in communis homini
consuetudine fit grata, & talis, qua-
lem esse decet spectata conditio nostra, &
corum, quibulum agimus, atque cir-
cumstantis. Differat ab Amicitia i quod
haec inter notos duxat, Affabilitas vero
inter quosvis, etiam ignotos, jucum ha-
beat: item, quod Affabilitas in ferme, &
vite conseruatur: veretur: Amicitia
potissimum in affectu. Contraria affabilitas
tamen delinquitur tum per excessum, seu ni-
mio placidus studio, dum quis in omnibus
se accommodat aliis, omnia probat, onus a
laudat: & hoc, si sit proprie utilitas
causa, erit Adulatio: si solum, ut quis
placeat, is blandus appellatur. Tum per
defectum, est que Morositas, qua quis proxi-
mo in congressibus nonnullam molestatam
et regnum afferit, dum parum curat se ac-
commodare, sed alper est, & promis ad
contradicendum.

QUESTIO II.

De divisione Justitiae in Commutativam,
& Distributivam.

SUMMARY.

13. *Justitia dividitur in Commutativam, & Distributivam.*
14. *Justitia Commutativa, qua?*
15. *Qualem servat equalitatem?*
16. *Justitia distributionis, qua?*
17. *Habat servat proportionem Geometricam, illa Arithmeticanam.*
18. *Proprio Arithmetica, & Geometrica, qua?*
19. *Utrumque Justitia dividitur in premiativam, & puniitivam.*
20. *Justitia obiectum, qualem?*

13. C^{ontra}Elebris est haec divisio Justitiae in
commutativam & distributivam, ab Aristotele s. Ethic. c. 2. assignata, &
communiter recepta. Eam utique est
Justitia proprie dicta, observans debitum
legale, & reddens alteri, quod suum est,
ad equalitatem, sed cum discriminione: nam
una servat equalitatem Arithmeticanam, al-
tera

ter tantum Geometricam, prout amplius
declarabitur.

14. CONCL I. *Justitia commutativa di-
citur illa, que veratur in commutationali-
bus rerum, pacis, & contractibus facien-
dis. Et haec tunc obseruantur, quando sit
commutatio rerum secundum aequalitatem
dati & accepti: id est, considerando solum
valorem rerum sicut ulio respectu ad per-
sonas, ut videlicet tanta valeat, morali-
talem, res reddenda, quanti valeat accepta,
qualiunque raudem sine personae, sive no-
bilibus, five ignobilis. Sic fit, quando quis
debet alteri sicut personae, & ipsi reddit centum,
vel aliquid illis centum aequivalens. Idem
accidit in rerum venditionibus, si tanti res
vendatur, quanti morali sit, & juxta
communem hominum estimationem, hic
& nunc valet.*

15. Et additur, *moraliter saltem. Nam
dicta equalitas non semper debet esse omni-
na exacta & metaphysica, sed sufficiat morali-
tas, que habent juxta prudentem homi-
num estimationem, prout inter alias notaat
Matherius 3. Sessent. disp. 3. num. 150. Pact
hoc manifeste in rerum emptionibus, & venditionibus, in quibus exacta & Metaphysi-
ca illa equalitas attingi semper non potest,
sed solum moralis: sic enim equi, aut
quoniam aliud animal vivens, estimatio
valeat entitatis unius equi, cum omne vi-
vens similem nobilis sit non vivente;
quia in tali venditione & emptione saltem
interventia equalitas moralis, taxanda juxta
prudentem estimationem hominum, acque
exiguntur & utilitatem humani convivitū
proper quen hac utilior, ac proinde convivitū
magis cara, illa vero minus utilia, siveque mi-
nus cara esse cententur.*

16. CONCL II. *Justitia distributiva e
contra illa est, quae commoda & onera
communi, ut puta officia, beneficii,
communes exactiones, tributa & distri-
butio inter partes Communatis cum pro-
portione Geometrica ad singulorum merita,
vel statutū conditionem. Ita in re com-
munis. Talis Justitia distributiva debet ob-
servari, quando honores vel premia distri-
buuntur juxta cuiuslibet meritum, & pro
portionem statutū, dando feliciter majora magis
de Republica meritis, aut in maiore
dignitate constitutis; & minoria aliis jux-
ta cuiuslibet meritum, statuque condicione-
non. Idem fit in impositione communium*

onerum: nam plura (exteris partibus) de-
bent contribuere ad communis Reipublice
necessitates, qui majora habet bona seu
prædia; minus vero, qui minora bona seu
prædia possidet.

17. CONCL III. *Justitia commutativa
& distributiva varie differunt, præcipue
vero in hoc, quod Justitia distributiva vier-
ver proportionem five equalitatem Geome-
tricam, commutativa Arithmeticanam. Ita
Scotus s. disp. 46. q. 1. dicens: quod in di-
stributivo requiratur equalitas proportionis,
non quantitatis; & commutativa secundum
aliquos equalitas quantitatis, non tam pro-
portionis, & ipsi reddit centum, vel aliquid illis centum aequivalens. Idem
accidit in rerum venditionibus, si tanti res
vendatur, quanti morali sit, & juxta
communem hominum estimationem, qui
bus sit distributio.*

18. Porro per equalitatem, seu propor-
tionem Arithmeticanam, intelligitur vera equali-
tas rei ad rem ut pata centum ad centum:
aut alterius justi pretii ad rem empian, si-
ne ullo habere respectu ad personas. Per
proportionem Geometricam vero intelliguitur
ea, qui singulari tributantur id, quod debent
habere, cum inqualitate tamē, juxta
feliciter inqualitatem ipsarum personarum,
& cum proportionis ad statutū aquae condi-
tionis singulorum. Unde sequitur & alia
differencia: nam in Justitia distributiva, ar-
que proportione Geometrica, habetur respec-
tus ad personas, exrumque qualitates &
prout patet in exemplis s. 16. addidit: se-
cū sit in justitia commutativa, & propor-
tione Arithmetica, ubi sine ullo personarum
respectu res ipsa (id est, data & recepta) a
inter se comparantur.

19. CONCL IV. Utraque haec Justitia,
feliciter tam commutativa, quam distri-
butiva, dividitur ulterius in premiativam,
que pro meritis reddit premia; & in pun-
iitivam, seu vindicativam, que pro deli-
ctis reddit supplicia. Ita Doctores com-
munit, & probatur inductione. Quia in
primis Justitia distributiva tunc est premiativ-
a, quando honoris, officia, & huius-
modi, in premium praefitorum beneficio-
rum distribut, inqualiter tamē juxta in-
equalitatem ac proportionem status & con-
ditio-

ditionis singulorum, dando scilicet plus personis in maiore dignitate constitutis, & minus in minore dignitate constitutis, pro ut communiter fieri solet. Tunc vero Jusititia distributiva est punitiva, quando non censes, ut per eft, supplicis affect habita, tamen ratione dignitatis, fent statutis personarum; sic adulterium v.g. in privatis personis alibi pro prima vice punitur, statuendo ipsas cum publico defectu antefores Ecclesie; in personis autem dignioribus multe pecunaria. Et simile quid in multis aliis peccatis observariorum follet. Deinde, quod dicta divisio conveniat Jusititia commutativa, patet ex eo: quia haec tunc confitetur esse premiata, quando distributiva. Qualiter premia iuxta genitatem meritorum, nulla habita ratione conditions, dignitatis & status personarum, quibus sit illa distributiva. Est etiam punitiva, quando equalia pro delictis supplicia inferuntur: si enim commutando, pro meritis redduntur premia equalia, pro delictis vero supplicia. Matritus in 3. disp. 7. n. 177. post Scotum 4. disp. 36. q. iii. §. hic prime, & alios.

20. Quares, quodam sit objectum Justitiae proprie dicas? Resp. cum communis, objectum eius est ius proprium dictum, seu jus alteri obstrictum. Ratio est: quod illud est objectum formale virtutis, ad quod virtus principaliter ordinatur: atque Jusititia proprie dicta principaliter ordinatur ad hoc jus constitutendum, alterique reddendum, ut patet ex ejus definitione n. 3. data: ergo. Rerum prout de huc jure agendum.

QUAESTIO III.

Quid, & quotuplex sit Jus? Ubi & de Actione reali, & personali.

SUMMARIUM.

21. *Juris varia acceptiones.*
(c) Ut dictum Tract. 2. dist. 1. n. 3. & seqq.
22. *Jus, ne est objectum justitia, quid?*
23. *Dividitur in Jus ad rem; &*
24. *Jus in re, & Jus ad rem, quomodo differant?*
25. *Jus in re, & Jus ad rem, quomodo differant?*
26. *Actiones; quid?*
(d) De hac infra Tr. 9. Dist. 5. n. 177. &c. 118.

27. *Dividitur in Actionem realem, & per sonalem,*
28. *Realis, seu Actio in rem, &*
29. *Personalis, seu Actio in personam, quid?*

21. A Dvertendum, quod Jus varia habent beat acceptiones. Quandoque enim Jus accipitur pro facultate aliquid agenti legitime, & inculpate: quomodo dicti solet, aliquem uti jure suo, dum id agit, quod licet agere potest. Interduum pro tentienti Judicis, ut cap. ult. de Confit. in 6. ibi: Extra territorium Ius dicuntur impune non patetur. Aliquando pro ipsa Jus, seu Legum scientia: qui modo Studiorum, qui Jus Civile aut Canonicum aut unde, dicuntur Juri operam dare. Similiter praeterea nomen Juri, ut idem est ac Lex: quo pacto illud dividit solet in Jus naturale & positivum, in Jus Divinum & humanum & hoc rursum in Jus Canonicum & Civile.

(c) Tandem, & quantum ad propositionem, Jus accipitur, prout est objectum Jusitiae: de quo loquendu, sit.

22. CONCL. I. Jus est facultas seu potestas legitima, quam quis habet ad aliquam rem obtinendam, vel retinendam, aut ad aliquod faciendum, ita ut ab illiusre obtineat, seu retentione, vel ab illa actione facienda licite impediri non possit. Ita Matritus disp. 3. Theol. Mor. num. 2. Sive, ut alii brevius loquuntur, Jus est facultas utendi re pro libitu circa injuriam alterius.

23. CONCL. II. Jus taliter acceptum principice dividitur in Jus ad rem, & Jus in re. Ita communis; & habetur cap. ult. de Consell. Prob. in 6. ibi: in quibus Beneficis, quae non est objectum justitiae, liceat ad rem. Porro Jus ad rem dicitur, quo ipsa res nondum est affecta, obligata, sed habetur tantum Jus in ordine ad acquirendam possessionem & dominium illius rei, antequam haec actu possideatur. Sive, ut alii loquuntur, Jus ad rem (quod estiam Jus personale vocatur) illud est, quod non tribuit actionem in rem ipsam, sed tantum in personam, se ab illius rei consecutione impeditum. Et tale Jus est, quod aliquid competit per donationem, emptionem, alioquin hujusmodi contractus erga rem sibi donatam, venditam, &c. antequam illius rei traditio sibi sit: si enim res illa alterius veneratur, ac re ipsa tradatur, manebit ipsi, nec poteris tu eam vendicare, aut in judicio repeter, quia res illa nondum erat tua facta ante actualem traditionem, sed

tan-

cantum habet actionem personalem in eum, qui te fraudavit. Tale enim Jus ad rem est illud, quod quis consequitur per electionem, postulationem, aut presentationem ad Beneficium Ecclesiasticum; item per inheritancem in heredem ante additionem hereditatis, & hujusmodi.

24. *Jus in re & contra dicitur illud, quod rem ipsam sibi devincentam & obligatum habet: sive, quod habetur in re aliqua, cuius possesso & dominium actu jam cum ipsam est comparandum. Aut magis iuridice loquendo, Jus in re dicitur illud, quod tribuit actionem in rem ipsam, seu actionem realem, que dicitur Re vindicationis, five (ut alii loquuntur) Re vindicatio, de qua mox plura. Et tale Jus in re est illud, quod habetur per emptionem, & alios contractus, secuta rati traditione; item quod acquiritur in Beneficio Ecclesiastico per actualem eius collationem, sive inventurum, ac hujusmodi.*

25. *Est autem notable discrimen inter Jus in re, & Jus ad rem. Siquidem Jus in re ita facit propriam illius, qui habet tales Jus respectu ipsius, ut in quocunque loco habeat, & ad eum cunctaque manus devenient, is habet facultatem, ubincunque eam reperire, recipiendi, & a quoconque reperendi, & quicunque eam recepti, ex Jusititia tenent ipsam rei. Sive, g. si eam Petri fuit furo ablatus, poterit eum Petrus repetere, ubincunque invenierit, non obstante, quod alius eum bona fide emerit: quia talis equus est Petri obstrictus, & ipse reflectus hujus equi habet Jus in re: omnis autem res transit cum suo onere, quo est affecta. Ceterum Jus ad rem non tribuit hujusmodi facultatem in rem ipsam, sed titulum duxit Jusitium, & Jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium. Ex quo fit, quod si quis impedit a confectione talis rei, reflectus cuiuslibet competit Jus ad rem, non poterit res ipsam vindicare, acque in judicio repeter, sed duxit actionem personalem instaurare aduersus eum, qui ipsum impedit, vel impedit ab illius rei consecutione. Hoc ut meus intelligatur,*

26. Queres, quid sit actio generatim, similique Actio realis, & personalis? Resp. I. *Actio generatim aliud non est, quam nisi persequendin in judicio, quod sibi debetur. Ita habetur s. 1. de Actibus, & quae communis. Dicitur, in judicio: quia nemo sibi ipsi Jus dicere potest, neque quod sibi debetur, privata occupare autoritate, cum idcirco constituti sunt Magistratus; dumque*

do excipiatur causus, in quo locus est occulte compensationis (d) aut quando est periculum in mora, prout a fure in furto deprehensio quilibet repetrere potest rem furtvam.

27. *Repl. II. Actio ut sic recte dividitur in Actionem realem, & personalem. Ita communis; & habetur clare s. Omnim, Inf. de Actione ibi: Omnim autem actionum summa divisio in duos genera dividitur: aut enim in rem sunt, aut in personam. Nam agit usque quibus aut cum eo, qui ei obligatus est, vel ex contractu, vel ex maleficio: quo causa proditionis actionis personam, per quam intendit aduersarium ei dare, aut facere opere, & alius quibusdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo jure ei obligatus est, mortuus tamen ei de aliquo controversiam: quoque prole etiatis actionis in rem sunt; veluti si rem corporalem possidat quis, quam Titius suam esse affirmet, professor autem dominus eius se efficit; nam si Titius suam esse intendat, in rem actio est. Hec ibi. Et secundum: quod actiones in rem, alio nomine in Jure appellantur Vindicationes, & Actions in personam, dicuntur Conditioes, ut habetur s. Appellamus, Inf. de Actione.*

28. *Repl. III. Actio realis (que & Actio in rem appellatur) ea est, que adhaeret rei ipsam que iniequitur; adeo, ut in cuiuscumque possefitionem res nobis obligata devenirit, ad codem reposci, & vendicari possit; & si probaverimus, rem esse nostram, etiam in Judicio necesse habeat posse fieri cum nobis restituere. Ita habentur tum cit. s. Omnim, Inf. de Actione, tum 1. officij ff. de Rei vindicatione: estque communis. Porro, ut dictum, hujusmodi Actio in rem appellatur etiam Rei vindicatio: nam Vindicationem, sive (ut Moderni passim loquuntur) Vindicare, idem est, ac rem sibi appropriare, & dicere esse suam, & per hoc intendere, ut sententia judiciali res illa declaretur esse sua, eisque dominum sibi applicetur.*

29. *Actio personalis, levit Actio in personam, est illa, que proxime tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo, vel delicto. Et dicitur, personalis: quia quavis haec actio sit in ordine ad aliquod recuperandum ab adversario, quod tibi vel dari a beo petis; nihilominus actio illa ita coharet personae, ut ipsa contra alium, qui rem illam forte detinet, institui non possit. Sic g. si mutuo dedisti Cajo centum florenos, quos ille Titio donavit, & tradidit, in hoc calu actio duxit personalis contra Cajum, nulla vero contra Titium tibi competit.*

D.L.

DISTINCTIO III.

De Speciebus Juris in re.

QUESTIO I.

Quid, & quotuplex sit Dominium.

SUMMARIUM.

1. *Juris in re species, qua?*
2. *Dominium communissimum, quid?*
3. *Dominium Divinum, & humanum.*
4. *Dominium humananum aliud iurisditionis, aliud proprietatis.*
5. *Dominium proprietatis, perfectum, & imperfectum.*
6. *Hoc subdicitur in Dominium directum, & Dominium utile.*
7. *Alius de Domino remisive.*

1. **Juris in re varijs sunt species, quarum aliquae rem ipsam, aliae uitam rei respiciunt.** Et quidem prioris generis est **Dominium utile**; quo quis de re sua potest facere quod vult, dando, vendendo, commutando &c. & si impeditur, potest in Judicio experiri, prout nam, 4. declarabitur. Accedit **Perfectio**, que (si ei iusta, similitudine pacifica) Dominio addit, quod in tali jure non impeditur. Et tandem **Proprietatis**, que insuper dicit, quod quis in tali jure patrem non habeat. Posterioris generis, five **Juris in utili rei**, ducunt **species**, videlicet **Uiusfructus** & **iuris partis**: de quibus in progressu breviter. Incipiendo igitur **Dominio**, ejusque divisionibus, fit.

2. **CONCL. I. Dominium communissimum** sumptuum aliud non est, quam facultas disponendi re tamquam sibi subiecta. Sic quippe juxta communem apprehensionem Dominium habere censetur, qui aliquid habet, de quo jus proprio, seu extra alterius ordinacionem, disponere pro nutu possit; quod idcirco dicitur esse suum. Atque in hac tam generali acceptione, illud cum primis subdividitur in **Dominium Divinum**; quale competit Deo per essentiam in omnes creaturem: & in **Dominium Humanum**, quod convenit homini per participationem, seu potestatem sibi a Deo collatam in alias creaturem; juxta illud Gen. 1. **Crescere**, & mul-

siplicare; & replete terram, & subiectam, dominaminis pascibus marii, & volatili bus coeli, & universis animalibus que moverunt super terram. Et de hoc Dominio humano, quod & **Politicum** appellant, agitur in propria.

3. **CONCL. II. Dominium humanum, seu politicum**, aliud est **Dominium iurisdictionis**, & aliud **Dominium proprietas**: quorum quilibet demum subdividitur. Ita communis, & patet inductione. Et quidem **Dominium iurisdictionis**, est potestis gubernandi suis subditos, id est, illis aliquid praecipiendi, vel prohibendi, ac illos iudicandi, puniendi, vel pramandi: hi quinque enim sunt actus gubernandi. Porro **Dominium iurisdictionis** subdividitur in **secularia**; quae est **Imperatoribus**, **Rebus**, **Duelibus**, &c. respectu populorum sibi subditorum in negotiis secularibus: & in Ecclesiasticum, quale est in **Summo Pontifice**, **Episcopis**, **aliique Prelatis Ecclesiasticis**, qui habent subditos in spirituibus. **Dominium proprietatis** contra eis **Juris** disponendi de re sua pro libitu, nisi lege prohibetur: de quo potissimum loquendo,

4. **CONCL. III. Dominium proprietatis** aliud est **perfectum**, aliud **imperfectum**. Ita rursum communis. **Dominium proprietatis perfectum** (quod & **plenus dicitur**) communitate solet definiri, dicendo: **Dominium est jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibatur.** Dicitur, *jus*: quae particula stat loco generis. Dicitur, **perfecte disponendi de re**: quae particula stat loco differentiae, simulque denotat, hic definitum. Dominum perfectum est plenum, virtute cuius potest quis perfecte disponere de re sua, eaque ut pro suo arbitratu, ipsam vel servando, vel vendendo, donando, commutando, vel etiam destruendo, nisi lege prohibatur. Et hoc ultimum idcirco adiungit: quia licet Dominum ex natura sua tale sit, ut tribuat potestatem disponendi de re sua pro libitu, tamen interduam lege prohibente sit, ut hanc potestas non possit esse in actu. Sic pupillus prohibetur ali-

bare

QUEST. II. Quid sit Uiusfructus.

239

nare rem suam, cum tamen sit verus dominus: similiter quandoque lege prohibente non licet vendere res suas extermis Nationibus, eo quod sit prohibita talum mercium extractio & Provincia; quibus similia contingunt pallium in aliis casibus.

5. **Dominium propriatis imperfectum** (qui pariter convenit proxime data Dominii definitio, dummodo in ea omissitur *ly Jus*) vel habet tantum proprietatem rei abique emolumenitum seu fructibus: vel et contra emolumenitum aliquis proprietate: & juxta hoc subdividitur in **directum**, ac **utile**. **Dominium directum** continet solam rei proprietatem: unde habens hujusmodi Dominium dicti solet **Proprietarius**, id est, habens talis rei proprietatem. Et tale Dominium directum habet **Principes in Feudis**, Dominus in praedio ad **Emphyteus** datus, & omnis illa, qui dicitur dominus cuique piani est: cuius **Uiusfructus** alteri conceperit. **Dominium utile** duntaxat, continet solam rei utilitatem, seu emolumenitum: & tale est, quod habet **Fundatarius**, **Emphyteuta**, **Uiusfructarius** &c. respectu illius rei, quam ab alio accepte in Feudum, Emphyteutam, vel cuius habet **Uolumfructus**.

6. Ceterum de Dominio haec tenus explico, & quibus competit, quibunque modis acquiratur, plures occurserunt difficultates: de quibus in sequentibus Distinctionibus dicetur, postquam in praesenti ceterarum specierum Juris natura fuerit explicata.

QUESTIO II.

Quid sit Uiusfructus?

SUMMARIUM.

7. *Uiusfructus, quid?*
8. *Jus utendi, & Jus fruendi, quomodo differant?*
9. *Fructus rei, quid?*
10. *Uiusfructuarium ad quid teneatur?*
11. *Teneat recte color rei Uiusfructuarium.*
12. *In ea modicas expensas facere.*

7. **CONCL. I. Uiusfructus recte definatur**, dicendo: **Uiusfructus est jus alienis rebus utendi, fruendi, salvo rerum substantia.** Ita habetur L. 1. ff. de **Uiusfructu**

& §. 1. **In fine cod.** estque communis. Et quidem in hac definitione *ly Jus*, stat loco generis, & reliqua ponuntur loco differentiae. Dicitur deinde, *utendi*; & mox adiungit *ly fruendi*, id est, percipiendi fructus rei: tum ut indicetur effectus illius juris, quod tribuitur cuique per **Uolumfructum**, qui est legitima potestas utendi & fruendi re aliena, salva tamen eius substantia. Tum quia **Jus utendi**, & **Jus fruendi** re aliena, valde differunt: nam is, qui habet folum **Jus utendi** re aliqua, gaudet nuntaxat ulio illius, statu quamvis posse in illa uti prius necessitatum, ex ea tamen fructus non percipiat. Sic qui habet **Jus utendi** equa alterius, potest quidem ea uti ad suas necessitates; fructus tamen eius, id est, equae partis non est suus, sed domini proprietarii equus. Et contra **Jus fruendi** tribuit cuique hujusmodi **Jus**, seu potestatem percipiendi fructus rei alienae: quale **Jus utendi** & **fruendi** simul, importat **Uiusfructus**, ut ex ipso nomine patet: ac proinde **Uiusfructus** est pinguior usus juris.

8. Porro **fructus rei** dicitur, quidquid salva rei substantia ex re illa est perceptibile. Sic censetur esse fructus in grege ovium, aliorumque animalium, lac, lana, foetus in fundo foenum, vegetes, fructus arborum, virgulta, arboreisque ceduae: ita ut succidi possint (non vero fructiferi) lapides in lapidicinis; in domo locatio, & his similia: prout habetur L. 10. & seqq. de **Uiusfructu**.

9. Dicitur ultius in definitione **Uiusfructus**, *re aliena*: Ut excludatur **Jus utendi** & **fruendi**, quod quisque habet in re sua, cuius plenum obtinet **Dominium**: quia talis non dicitur **Uiusfructarius**, non obstante, quod utatur re illa, ejusque fructus percipiat: sed dicitur **Dominus illius rei**, quod est quid maius. Tandem additur **salvo rei substantia**: quia **Uiusfructuarium** (id est, ille, qui habet **Uolumfructum** rei alienae) teneat rem illam, ex qua fructus percipiat, integrum Proprietarii servare.

10. Quares, ad quid teneatur **Uiusfructuarium**? Resp. **Uolumfructario** in primis incumbit solvere impensis, que ratione fructuum percipiendorum fieri debent. Teneatur insuper **Uiusfructuarium** ad præstatandas collectas, tributa, & similes præstatianes reales, que pro re fructaria debentur: prout habetur decimus L. **Hactenus**. ff. de **Uiusfructu**. Nam **Qui sentit onus**, **fentur debet**

*debet communis, & contra, juxta Regulam
50. Juris in 6.*

11. Tenetur rursum Ufusfructarius rem illam, cumus habet Ufumfructum, recte collere, eaque quasi bonus pater famulis utriusque prout lique ex ipsa definitione Ufusfructus, dum dicitur: *est jus utendi & frumenti salvo rei substantia*. Hinc inferunt Doctores idque defundunt ex istis. I. *Hedenus, ff. eod.* quod, qui habet Ufumfructum fundi, tenetur in locum arborum demortuorum novas subserere, juxta arborum boni viri; & qui habet Ufumfructum adūm, tenet alieni modicas expensas facere ad partecula conservanda. Dicitur, *modicas expensas*: nam ad magnas non tenetur ipsemet Ufusfructarius, sed Proprietarius rei, nisi fortior aliter inter eos convenutum fuerit. Omittuntur nonnulla alia, obligationem Ufusfructarii, ipsumque Ufumfructum concementia, cum sit materia magis Juridica, & plurimum pendat ex particularibus patet, & conventionibus cum Domino proprietario initis.

QUESTIO III.

De Ufio iuri, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

- 12. *Ufus facti, & Ufus juris.*
- 13. *Ufus juris, quid?*
- 14. *Et quomodo differat ab Ufusfructu?*
- 15. *Usuari, quo iura competant, nec ne?*
- 16. *Habenti Ufum dominus quid licet?*
- 17. *Minus iuri est in Ufio, quam in Ufusfructu.*

18. A dvterendum, quod Ufus duplicitur, ut sum posuit. I. Pro ipso actu utendi re alterius, five pro actuali usi licito rei alienae; & dici solet *Ufus facti*, seu *nudus iuri rei*: qualis est actualis equatio ex permissione proprii Domini facta in equo alieno, vel actualis inhabitatione domus alienae, & hujusmodi. II. Accipitur Ufus pro ipso iure utendi re alienae, v.g. pro iure illo, quod quis ratione prævaricacionis habet equitandi tali equo, vel inhabitandi domum alienam; & vocatur *Ufus juris*: de quo loquendo, fit.

19. CONCL. I. *Ufus juris recte solet definiri*, dicendo: *Ufus est jus utendi tantum re aliena, salva ejus substantia*. Ita

Doctores communiter. Dicitur *jus utendi*: quia hic definitur Ufus juris, non autem Ufus facti tantum; de hoc enim, cum nihil juris praebat utendibus, minus solliciti fuerunt Doctores. Eius tamen mentio fit c. *Exit. 9. Nec quicquam, de verbis* *figi*, *in 6. ubi Pontifex hoc loquitur: Qui, inquam, ufus non iuri, sed facti tantummodo non habent, quid facti sunt, in tendo probet scientiam, nihil iuri.*

14. Dicitur *uterius, utendi tantum*: per quam particulam Ufus juris differt ab ufusfructu, cum quo in exercitu particularis omnino convenit; siquidem minus iuri est in Ufio, quam in Ufusfructu; & cui Ufusfructus non competit, vel in testamento relietus est, nisi quidem ea re potest, frui vero non potest.

15. Inferatur proinde, quod Ufarius, id est, Is., cui Ufus aliena re, v.g. horti, est concepsus, possit quidem in ipso horto deambulare, ac pomaria, olaria, & reliqua que ibi nascuntur, ad suum, suæque familiae, & corporis uictum accipere. I. *plenum fidei Ufio & habitatione*; non posse tamen omnes fructus recipere, eisque suo arbitrio vendere, seu alienare; sicut posset, si haberet Ufumfructum horti. Item, si cu in testamento legetur Ufus jumentorum, vel gregis ovium aut vaccarum, non potest percipere pecorum forum, vel lanam (hac enim in fructu magis, quam in Ufio numerantur) neque lac, nisi in modica quantitate, & quatenus ad viuum quotidianum opus est: potest autem bovinis, vel jumentis utri ad arandum, aut agrum sclerorandum, & ad omne aliud ministerium, ad quod boves apti sunt; prout expressè habetur decimut cit. I. *Plenum fidei Ufio & habitat, & s. 1. Iust. eod.* cum concordantis.

16. Similiter, cui Ufus dominus, seu inhabitatio ejus relata fuit in testamento, aut aliunde competit de jure, potest quidem non solum in proprio persona, sed etiam cum sua familia in ipsa habitare, imo & inquinatum secum recipere, aut aliquos hospites: non tamen potest dominum alteri locare, neque inhabitationem ejus alii concedere sine le, neque Ufum hujusmodi vendere; prout similiter decimus habetur. Cui iuri, & seqq. ff. de iuri & habitatione.

17. Ex quibus pater, minus esse iuris Ufio, quam in Ufusfructu: nam predicta omnia (dempta venditione Ufusfructus) competit Ufusfructario, non autem Ufario tantum. Exterius illis ipsi modis, quibus

QUEST. VI. Quid, & quotuplex sit posse, &c. 241

bus Ufusfructus constituitur, vel finitur, etiam nudus Ufus constituit, que definiuntur, eis s. 1. *Instit. de Ufio & habitatione*, de quibus plura Juris Consulti.

QUESTIO IV.

Quid, & quotuplex sit Posse, & que eius privilegia?

SUMMARIUM.

- 18. *Posse, unde sic diffit?*
Varie accipitur.
- 19. *Eius actio.*
- 20. *Posse facti, seu naturalis tantum, & Posse boni, & male facti.*
- 21. *Posse juris, facti simili, quid?*
- 22. *Possefons definitor explicatur.*
Res incorporee proprie non possidentur.
Res corporales, & incorporeles, quid?
- 23. *Possefarius non possidet, cur?*
- 24. *Possefons privilegia plura.*
- 25. *Enumeratur practicus.*
- (a) *Dicit. 6. n. 5. & clegg.*
- 26. *Possef. sp. s. p. s. p. ante omnia refutus debet.*
Possef. invasus paci vim ut repellere.

28. P offesse sic dicitur a pedibus, & sonat idem quasi *pedum posse*, prout notatur I. i. ff. *De acquirendo vel amendo posse*, nam per pedum possefionem super bona immobilia, utpote supra agrum, vel dominum, solet acquiri Possef. Tributari autem hoc non internum ipso rebus possefis; ut *P. 1. 29. Tractat possefionem eorum iugi*. Et *Matth. 19. Erat enim hucus multa possefons, & alibi. Verum hoc loco Possef accipitur proactus, vel per se possidenti, a quo denominatur quis possef. Et notanter sub disjunctione dictum est, pro actu, vel iure possidenti: haec enim duo non sunt idem, & quamvis possint in simili contingi: ut sit in Possefione juris & facti simili, adhuc tamen ab invicem separari valent, prout accedit in Possefione facti tantum. Hinc sit.*

19. CONCL. I. Possefio sic dividitur in Possefionem juris tantum, facti tantum & in Possefionem iuri & facti simili. Ita in re communis, & pater inductione. Si quidem Possef juris tantum (qua alio nomine appellatur Possefio civilis) est ipsum Regis fuit. Thol. Moral.

met jus possidendi rem, solo animo retentum: & habetur, quando quis rem suam ipso facto non amplius possidet, nihilominus de jure, sed solo animo, eis possef. nem retinet, & continuat. Hoc modo civiliter, seu de jure possidet, qui ab eo quidem a rebus iuri, adhuc autem animo eas possidet, seu occupat, eo quod non discedit inde animo relinquente possefionem, sed potest reverendum.

20. *Posse facti tantum* (quam & naturalis tantum appellant) est solus actus possidendi sine jure: & talem duntaxat possefionem habet possef or re aliena, eo quod jure possidendi sit destrutus. Ubi simili advertendum, quo si possef or re aliena possidet eam ut suam bona fide (id est, si ipse habatur pro domino, ac ipsemet bona fide credit, se esse dominum hujus rei, revera tamen non sit, sed ad alium pertinet rei illius dominum) tunc dicatur is Possef or bona fide, atque ejusmodi rem bona fide possidere: Si quis vero rem alienam mala fide possidet, bene sciens, ex armis non esse suam, prout si possef rem futivit, dicatur is Possef or mala fide.

21. Tandem Possef or juris & facti simili (qua etiam civilis & naturalis simili est) vocatur ea, que includit simili utrumque, id est, tam jus, quam actum possidendi. Et talis Possefio competit cuilibet domino, rem suam per corporalem insufficiem possefidenti; id est, qui in re, quam de jure possidet, vel in aliqua parte ejus praefixa existit, aut latenter res possefia est in concreto ejus, ut ipsam videat, vel partem ejus: nam quodlibet horum sufficit ad possefionem facti, seu naturalem continuandam, five dein tale quid facti per se, five per album suo nomine. Et de hac loquendo, ulterius sic.

22. CONCL. II. Possef or rei corporalis detentio, corporis, & animi, & iuri ad minuculo. Ita Glosa communiter recepta L. 1. ff. *De acquirendo vel amendo possef.* Dicitur, *detentio rei*: quia ad hoc, ut quis rem actu possidat, necesse est, eam aliquo modo detinere, seu occupare, vel per se, vel per album, qui suo nomine tam detinet: hoc enim essentialem requiritur ad possefionem iuri & facti simili, de qua procedit dictum definitio. Et additur, *rei corporali*: nam res incorporee proprie non possidentur, sed dicuntur quasi possidendi, arg. c. Cum Ecclesia, de Causa Possef. Ubi Pontificis possefionem iuri spiritualis eligendi, appellat quafpossefionem, juncta L. sequitur,

9. Si viam de se de Usucap. Porro Reis corporales sunt ea, quae ex sui natura tangi possunt; veluti ager, vestis, equus, aurum, & huiusmodi. Res incorporeas vero, que tangi non possunt: ut sunt ea, que constitutis in iure, v.g. jus eligendi, jus patronatus, jus ad hereditatem, Ulusfructus, & alia huiusmodi jura.

23. Dicitur ulterius, corporis, & animi administratio. Quia ad Possessionem unum sine altero non sufficit, sed requiritur, ut quis rem corporalis apprehendat, seu detineat, simulque ut eam detinatur tanquam suam, sicut animo possidendi, & non solum nomine alterius ipsam habeat. Hinc Depositarius (id est ille, qui rem alterius apud se depositam retinet) non dicitur possidere depositum, quia non detinet illud animo possidendi, ac retinendissi. Additur vero, & iuri administrativo, que particula sonat idem, ac iure non refrigerante, ut habeatur possesso illa non contra jus & fas; nam data definitio convenit Possessioni juris & facti simul. Et per hoc excluditur Possessor manifeste injuria: qua v.g. fur, aut aliis rei alieno invaserit, possidet rem alienam: siquidem talis non habet possessionem juris & facti simul, quia non detinet rem illam juris administrivo, sed contra jus & fas: quamvis habeat possessionem facti, seu naturalem.

24. Quare, quidam privilegii conferat Possessor? Resp: plura fane privilegia, & commoda afferre Possessionem: adeo quidem, ut quando a dubius partibus litigantibus de proprietate alienus rei controversia coram Judice agitur, plurimum, & ferme semper, existat ingens contentio de ipsa Possessione; ut notatur S. Retinenda, Infit. de Interdictis.

25. Et primo quidem in tali causa, si videbet oboritur controversia inter quosdam de rei proprietate, five dominio, & exhibita diligentis inquisitione maneat adhuc dubium,

cujusnam res illa sit: tunc melior est conditio possidentis, & ipsi adjudicabitur causa, iuxta Reg. 65. Juris in 6. in pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis. Deinde Possessor parit in judicio presumptionem dominii: unde in predicto causa possessor non tenetur probare, rem esse suam, sed alter, qui eam repetit; & quidem, si hic non satis probaverit rem esse suam, nihil obtinebit, sed alter remanebit in possessione, etiam si revera res ejus non sit; prout expresse habent. et. S. Retinenda, Infit. de Interdictis. Ultimus Possessor, si sit bonae fidei, suo tempore parit prescriptionem i id est, facit, ut res, quae prius revera non erat tua, claspò tempore a Jure definito fiat tua, ita ut non amplius tenearis eam domino, postea primum ipsam repenter, restituens, si de quo plura inferuntur (a) agenda de Prescriptione.

26. His accedit, quod si Possessor privata aliquius violentia de Possessione rerum suarum exturbetur, aut ea clam soluerit, ante omnia debeat fieri restitutio spoliati; non obstante, quod occupator allegetur ipsum, velutique probare, rem illam esse suam. Generaliter enim restitutio spoliati ante omnia fieri debet, et. In litteris, & fogg. de Rebus, spoliis. Nec potest cogi possiliatus (dummodo probaverit), se per adversarium violenter, aut clam, possidente rei sua spoliatum fuisse) ad alios causas articulos respondere, donec sibi restitutio spoliis facta sit: & cum primum pars adversari debet, arg. c. i. & c. Conquerentes, sed cum concordantis. Tandem Possessor ab altero invalus potest vim vi repellere, remque suam defendere, etiam armis, si ita opus fuerit: aut iam expulsi, possessionem suam repeteret, dummodo id statim five in continentem, id est, Olim de Rebus, spoliatorum & l. Idem est, ss. de VI, & vi armata.

DISTINCTIO IV.

De Objecto, & Subjecto capaci Domini.

QUESTIO I.

Quenam cadant sub objectum Domini.

SUMMARIUM.

- 1 De cuius Dominio hic agatur?
- 2 Sub Dominio hominis cadunt res infraeius corporis.
- Et quid de superioribus?
- 3 Unus homo potest cadere sub Dominio alterius, quonodo?
- 4 Homo non habet dominium vita sua.
- 5 Salvator in mortuis.
- (b) De hoc amplius Tract. 9. Dist. 3. n. 10. & 11.
- 6 Daus nomen militia non vendit vitam suam.
- 7 Homo est dominus propria fama.
- 8 Non tamen sine causa potest tantum batnum prodigere.

1. Non est termino in proprio de Dominio Dei, quod est supremum atque perfectissimum in omnibus creaturis, deinde est. Neque agitur hic de Dominio Angelorum, sed duumtaxat de Dominio hominis, investigando, quemnam cadant sub perfectum Dominum hominis, id est, quenam fint illares, in quas homo potest babere Dominum perfectum.

2. CONCL. I. Omnes res corporae inferiores, ut puta agri, montes, flumina, plantae, bestiae, metalla &c. cadunt sub Dominio hominis. Ita communis & patet ex illo Gen. cap. 1. Credite, & multiplicamini, & replate terram, & subiecte eam, & dominamini pascibus manis, & voluntatis ecli, & universi animalium, que moventur super terram; & alibi. Dicitur notanter, res corporae inferiores. Et. Siquidem rerum superiorum, quales sunt Angeli, & corpora celestia, homo non dicitur propriè habere Dominum; bene tamen quorundam effectuum ab ipsis profectorum, ut luminis, caloris &c. nam hinc certa iura proveniunt, ut puta jus prospectus, & huiusmodi, que alio nomine appellantur servitores, de quibus Jurisperit.

3. CONCL. II. Potest unus homo cedere sub Dominium alterius, & hic in ipsum habere non solum Dominium jurisdictionis, sed aliquo modo etiam proprietatis. Ita rursum communis. Prima Pars de Dominio jurisdictionis est clara: sic enim Pater in filium, Dominus in seruos, Rex aut Imperator in subditos suos, habet dominium jurisdictionis. Altera pars, quod etiam aliquo modo unus homo habeat Dominium proprietatis in alium, patet in principiis, seu servis propriis dictis, quorum omnia frequens erat unus, & poterant a dominis ad libitum vendi. Additur tamen, aliquo modo; quia dominus non habet tale Dominium in servum, seu mancipium propriè dictum, ut possit ipsum pro libitu & abfuge illa causa occidere, sicut potest juvenatum suum interficere; nam hoc est contra illud Preceptum Decalogi, lumina natura notum, Non occides.

4. CONCL. III. Homo non habet Dominium vita sua, sed istud penes solum Deum remanet: unde homo est quidem procurator, cultus, & quasi usuarus vita sua, non autem dominus. Patet hoc ex illo Sapientia 16. Tu es Dominus, qui vita & mortis habes potestarem. Accedit ratio: quia alioquin, si homo esset dominus vita sua, potest licite se privare vita, ac feliciter interficere: hoc autem est fallum & contra citatum illud, Non occides; ergo.

Ceterum licet homo non sit dominus vita sua, est tamen eiusdem procurator, & custos, acque usuarus, ita ut habeat jus ea fruendi, eamque defendendi contra injitos inimicos; ac vim vi repellendi: atque idcirco, qui privata autoritate, ac sine iustitia auferit vitam proximo, vel eam aliquia ratione violat & diminuit, facit ipsi injuriam.

5. Si diccas: Potest homo licite uti vita sua cum periculo mortis, v.g. assistendo perifere cum periculo contagionis, vel occurrendo hostibus primo loco in acte belli: ergo habet dominium vita sua. Resp: negando consequentiam: quamvis enim homo in quibusdam casibus habeat facultatem utendi vita sua cum probabili periculo mortis, non tamen habet potestatem, ut vitam

Q. 2. dire-